

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

Obiceiurile de căsătorie ale ăranilor români (1837): O lucrare necunoscută a lui Mihail Kogălniceanu i soarta ei

Drace-Francis, A.

DOI

[10.59277/AIIX.62.09](https://doi.org/10.59277/AIIX.62.09)

Publication date

2025

Document Version

Final published version

Published in

Anuarul Institutului de Istorie "A.D. Xenopol"

License

Unspecified

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Drace-Francis, A. (2025). *Obiceiurile de căsătorie ale ăranilor români (1837): O lucrare necunoscută a lui Mihail Kogălniceanu i soarta ei*. *Anuarul Institutului de Istorie "A.D. Xenopol"*, 62, 177-205. <https://doi.org/10.59277/AIIX.62.09>

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <https://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, P.O. Box 19185, 1000 GD Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

UvA-DARE is a service provided by the library of the University of Amsterdam (<https://dare.uva.nl>)

ALEX DRACE-FRANCIS*

**OBICEIURILE DE CĂSĂTORIE ALE ȚĂRANILOR ROMÂNI (1837):
O LUCRARE NECUNOSCUTĂ A LUI MIHAIL KOGĂLNICEANU
ȘI SOARTA EI**

Precum să știe, în anul 1837, tânărul Mihail Kogălniceanu (1817-1891), aflat pe acea vreme la studii în Berlin, a publicat trei lucrări remarcabile, considerate aproape unanim ca fiind de pionierat în istorie, etnografie și istorie literară. Prima, intitulată *Moldau und Wallachei. Romänische oder wallachische Sprache und Literatur* și publicată în luna ianuarie a acestui an în revista berlineză „Magazin für die Literatur des Auslandes”, reprezintă una dintre primele încercări de sistematizare a cunoștințelor despre limba și literatura română. A doua, *Esquisse sur l'histoire, les mœurs et la langue des Cigains*, apărută la începutul lui august, este considerată ca fiind unul dintre primele studii științifice despre istoria, cultura și limba romilor pe plan european. A treia și cea mai întinsă, *Histoire de la Valachie, de la Moldavie et des Valaques transdanubiens*, a ieșit de sub tipar în 6 septembrie 1837, tocmai la cea de-a douăzecea aniversare a zilei de naștere a autorului, și este socotită drept prima sinteză istorică modernă a poporului respectiv, publicată de un român. Toate trei lucrări au fost atent studiate de istorici și dispunem de ediții critice excelente ale acestor opere fundamentale¹.

Dar există o a patra lucrare din aceeași serie, care a trecut neobservată până acum, în ciuda faptului că a fost publicată tot în 1837 și că menționează numele lui Kogălniceanu.

1.

Die Heirathsgebräuche der romunischen Bauern in der Wallachei
[Obiceiurile de căsătorie ale țăranilor români din Țara Românească]
(februarie 1837)

În februarie 1837, a apărut în ziarul german „Morgenblatt für gebildete Stände” [Ziarul de dimineață pentru clasele educate] un text intitulat *Die Heirathsgebräuche der*

* Universitatea din Amsterdam; e-mail: a.j.drace-francis@uva.nl.

¹ Mihail Kogălniceanu, *Opere*, vol. I, *Beletristica, studii literare, culturale și sociale*, ed. Dan Simonescu, București, 1974; idem, *Opere*, vol. II, *Scrieri istorice*, ed. Alexandru Zub, București, 1976. Vezi și lucrările fundamentale ale lui Al. Zub, *Mihail Kogălniceanu. Biobibliografie*, București, 1971; idem, *Mihail Kogălniceanu istoric*, Iași, 1974. Aprecieri generale la Catherine Durandin, *Histoire des Roumains*, Paris, 1996, p. 30-34; Alex Drace-Francis, *Mihail Kogălniceanu*, în Christopher John Murray (ed.), *Encyclopedia of the Romantic Era 1750-1850*, 2 vol., Londra, 2005, aici vol. I, p. 622; Monika Baár, *Historians and Nationalism: East Central Europe in the Long Nineteenth Century*, Oxford, 2010, p. 40-45; Christopher Clark, *Revolutionary Spring. Fighting for a New World, 1848-1849*, Londra, 2023, p. 139-141.

romunischen Bauern in der Wallachei [Obiceiurile de căsătorie ale țăranilor români din Țara Românească]². Aceste „obiceiuri” sunt prezentate ca fiind „comunicate de W. Alexis”. Într-un scurt paragraf introductiv însă, se precizează că „următoarele detalii interesante despre obiceiurile lor de căsătorie, referentul [adică W. Alexis] le datorează comunicărilor tânărului boier Mihail Kogălniceanu, care se află în prezent la Berlin pentru a-și finaliza studiile”³.

„W. Alexis” este Willibald Alexis (pseudonim al lui Georg Wilhelm Heinrich Häring, 1798-1871), romancier popular și reputat în epocă, în linia istorismului romantic al lui Walter Scott. Numele lui, astăzi uitat, este totuși familiar exegeților vieții și ideilor lui Kogălniceanu. Spre bătrânețe, istoricul a acordat un loc de cinste relației sale cu Willibald Alexis, amintind, într-un discurs susținut la Academia Română, cum s-a împrietenit cu romancierul în timpul unei vacanțe petrecute pe țărmurile Mării Baltice, în vara anului 1836. Între vizitele pe insule de coastă și pe la castele aristocratice îndepărtate, Alexis i-a expus noului său prieten român viziunea sa asupra transformărilor prin care trecea Germania, de la o societate feudală puternic ierarhizată, la una democratică modernă, punând un accent deosebit pe chestiunea țărănească și pe necesitatea reformei agrare⁴. Întâlnirea a avut, se pare, un impact major asupra tânărului istoric și viitor politician care, deși avusese parte de o educație aleasă, se simțea atunci constrâns de perspectiva sufocant de rigidă a profesorilor și supraveghetorilor săi⁵. De aceea, nu este de neimaginat că, în cursul scurtei și intensei lor prietenii, Alexis nu numai că i-ar fi expus lui Kogălniceanu propriile idei socio-politice, dar ar fi pus și întrebări. În special, interesat fiind de chestiunea țărănească, este posibil să-și fi exprimat dorința de a afla mai multe despre țăranimea din Moldova și Țara Românească.

A fost textul compus chiar de Kogălniceanu sau doar a furnizat el materialele? Cum am amintit deja, Alexis, considerându-se „referentul” [*der Referent*], îi mulțumește lui Kogălniceanu pentru aceste „comunicări” [*Mittheilungen*]. Faptul că Alexis a ales să se desemneze astfel ne duce la concluzia că el nu se considera autorul lor în sensul deplin al cuvântului. Noțiunea de „comunicare” acoperă mai multe scenarii posibile, de la un text compus integral de Kogălniceanu, dat lui Alexis și publicat ca atare, până la o împărtășire a materialelor prin dictare sau prin conversații între prieteni, dintre care Alexis pricepându-se, poate, mai bine să le transpună într-o germană literară. E de luat în seamă împrejurarea că, în romanele sale, Alexis a experimentat destul de mult tema identității auctoriale, deci era în stare să ne joace feste în ceea ce privește chestiunile de atribuire⁶. Indiferent cum s-a născut textul, este aproape sigur că întregul conținut a fost furnizat de Kogălniceanu, așa că, dacă nu putem revendica pentru el, fără echivoc, statutul de autor unic, este complet legitim să-l considerăm autorul principal.

Motivele pentru care Kogălniceanu ar fi compus un asemenea text pot fi înțelese mai bine în contextul preocupărilor lui intelectuale și editoriale la momentul respectiv, mai precis în legătură cu structura și concepția *Istoriei* sale, care începea să fie tipărită

² *Die Heirathsgebräuche der rumunischen Bauern in der Wallachei, mitgetheilt von W. Alexis*, în „Morgenblatt für gebildete Stände”, An. XXXI, nr. 42 (18 februarie 1837), p. 165-166; nr. 43 (20 februarie 1837), p. 171-172; nr. 44 (21 februarie 1837), p. 174-175; nr. 45 (22 februarie 1837), p. 177-178.

³ *Die Heirathsgebräuche der rumunischen Bauern...*, în loc. cit., nr. 42 (18 februarie 1837), p. 165.

⁴ Mihail Kogălniceanu, *Dezrobirea țăganilor. Discurs rostit în Academia Română, 1/13 aprilie 1891*, în Kogălniceanu, *Opere*, vol. II, p. 607.

⁵ Cum mărturisește însuși de mai multe ori în scrisorile lui din vremea respectivă; vezi Mihail Kogălniceanu, *Scrisori 1834-1849*, publicate de Petre V. Haneș, București, 1913.

⁶ Angela Esterhammer, *Identity Crises: Celebrity, Anonymity, Doubles and Frauds in European Romanticism*, în Paul Hamilton (ed.), *The Oxford Handbook of European Romanticism*, Oxford, 2016, p. 784-785.

aproape simultan cu apariția lucrării de care ne ocupăm. De fapt, ceea ce a apărut în 1837 sub titlul *Histoire de la Valachie, de la Moldavie et des Valaques transdanubiens, Tome premier*, nu a fost decât o parte a ceea ce Kogălniceanu avea deja scris și avea de gând să publice. Chiar în februarie, în momentul în care primele coli ale *Istoriei* lui au început să iasă din tipar, i s-a cerut să-și predea întregul manuscris spre supunerea unui examen critic din partea domnului Moldovei, Mihail Sturdza, care nu vedea cu ochi buni o asemenea întreprindere îndrăznească. Până la urmă, primul volum al cărții a putut apărea, dar acesta conținea numai partea privitoare la Dacia antică și la Țara Românească până la 1792. În prefață însă, Kogălniceanu a schițat un plan al întregului proiect. Este de notat că tânărul istoric propunea nu numai o împărțire în patru perioade, dar și o a cincea parte, „mai interesantă poate decât toate celelalte”, cu capitole separate pe subiect, printre care „obiceiurile” trebuiau să ocupe primul loc⁷.

În lumina acestei concepții – remarcabil de modernă –, lucrările lui Kogălniceanu pe subiecte etnografice, culturale și literare pot fi înțelese nu ca niște compoziții răzlețe, ocazionale, ci ca părți care urmau să fie înglobate în sinteza lui⁸. Ca istoric, Kogălniceanu a ținut să precizeze că nu se ocupă numai de istoria politică, ci și de ceea ce el numea „viața privată a românilor”⁹. Cu alte cuvinte, a fost foarte conștient de importanța istoriei sociale, culturale, literare, religioase și economice, pe care le considera partea mai dificilă a cercetării istorice, având în vedere și penuria documentației¹⁰. Tocmai acest aspect a fost apreciat de cei care au citit lucrarea lui în epocă¹¹. Dimensiunile culturale și sociale ocupau de fapt un loc central în concepția sa despre domeniul istoriei, lucru pe care a continuat să-l sublinieze consecvent în anii ulteriori¹².

În termeni practici, este posibil ca el să se fi decis să trimită unele părți ale lucrării lui spre publicare în reviste, la începutul anului 1837, adică în momentul în care și-a dat seama că va întâmpina probleme în procesul de tipărire și difuzare a *Istoriei* lui în formă de carte. Este ce a sugerat N. Cartoian cu privire la apariția studiului lui Kogălniceanu despre limba și literatura română: „[...] era menită să formeze capitolul final din istoria Daciei, dar în sbuciumul luptei cu protectorul său pentru imprimarea cărții s'a hotărât să o publice anticipat”¹³. Oare ar fi procedat la fel cu această parte, etnografică, a lucrării lui? Ar fi apelat la ajutorul lui Alexis, noul său prieten, în această împrejurare? Nimic nu este sigur, dar ni se pare un scenariu plauzibil.

În primul volum al *Istoriei* lui, dedicat istoriei Daciei și a Țării Românești, Kogălniceanu a inclus câteva capitole cu conținut socio-cultural, despre „obiceiurile, instituții și religia

⁷ Mihail Kogălniceanu, *Histoire de la Valachie, la Moldavie et des valaques transdanubiens*, Tome premier, *Histoire de la Dacie, des Valaques transdanubiens et de la Valachie (1241-1792)*, Berlin, 1837, prefața, p. xii: „Une cinquième partie plus intéressante peut-être que toutes les autres, dépeindra les mœurs, les usages, les lois, le commerce, la langue et la littérature des Moldo-valaques”.

⁸ Alexandru Zub, *M. Kogălniceanu istoricul*, în Kogălniceanu, *Opere*, vol. II, p. 6.

⁹ Kogălniceanu, *Histoire*, p. 223-224.

¹⁰ Kogălniceanu, *Histoire*, p. x.

¹¹ De exemplu, Félix Colson, *De l'état présent et de l'avenir des Principautés de Moldavie et de Valachie*, Paris, 1839, p. 175, remarcă că *Istoria* lui Kogălniceanu „ne se borne pas à la biographie des princes, mais fait connaître aussi les institutions, l'administration, les mœurs, enfin la vie des anciens Moldo-Valaques”.

¹² În *Cuvânt pentru deschiderea cursului de istorie națională* [1843], spune că „pe lângă istoria politică”, va căuta a da „și o idee lămurită asupra stării sociale și morale, asupra obiceiurilor, prejudețelor, culturii, negoțului și literaturii vechilor români” (Kogălniceanu, *Opere*, vol. II, p. 29-30); iar în *Prefața la Letopiseșile Țării Moldovei* [1845] vorbește de importanța acestor izvoare nu numai pentru „întâmplările politice”, ci și pentru „dreptul public, legile, instituțiile, obiceiurile și moravurile timpurilor trecute” (*ibidem*, p. 448).

¹³ N. Cartoian, *Operele lui Kogălniceanu din timpul studiilor la Berlin*, București, 1940, p. 9 [extras din AR, V].

românilor în secolul al XV-lea” și despre „viața politică, religioasă și privată a românilor în secolul al XVI-lea”, respectiv și în cele de al XVII-lea și al XVIII-lea¹⁴. În schimb, materialele publicate în „Morgenblatt”, în pofida faptului că au apărut sub titlul *Obiceiurile din Țara Românească*, tratau de fapt cele din Moldova. În împrejurările amintite, nu este exclus ca decizia de a intitula acest text drept obiceiuri „din Țara Românească” să fi fost o măsură intenționată de precauție, menită să distragă atenția autorităților moldovene, preocupate atunci de imaginea țării în publicațiile din străinătate. Chiar dacă n-avem dovezi concludente în acest sens, avem mai multe motive să credem că Kogălniceanu l-ar fi compus inițial spre includere în cel de-al doilea volum al istoriei sale, în care urma să fie tratată istoria Moldovei, dar care din păcate nu a apărut niciodată.

Cât despre textul propriu-zis al *Obiceiurilor*, el are practic două părți: una istorică, ce descrie practicile tradiționale de la țară, și una contemporană, despre obiceiurile actuale de la oraș. Prima parte este, în bună măsură, o adaptare a materialelor din celebrul capitol despre obiceiurile de nuntă moldovenești, din lucrarea lui Dimitrie Cantemir, *Descriptio Moldaviae*¹⁵. Mai sunt unele aspecte care trădează faptul că Kogălniceanu a consultat și lucrarea mai recentă, *Anticile Romanilor*, a istoricului bănățean Damaschin Bojincă, publicată la Buda, în 1832-1833¹⁶. Mai originală, a doua parte – deși vom avea ocazia să semnalăm unele împrumuturi livrești și aici – descrie „obiceiurile” actuale ale clasei urbane: este presărată cu observații critice asupra materialismului și consumismului somptuar al elitelor, care nu țineau cont de tradițiile frumoase din trecutul Moldovei.

2.

Cérémonies nuptiales dans la Moldavie et la Valachie [Ceremoniile de nuntă în Moldova și Țara Românească] (octombrie 1837)

În octombrie 1837, a apărut, în revista pariziană „Revue du Nord”, o versiune franceză a aceluiași text, sub titlul *Cérémonies nuptiales dans la Moldavie et la Valachie*. Revista nu dă nicio indicație despre autor sau despre proveniență. Se menționează totuși că textul a fost tradus de un oarecare M. Meldola¹⁷. Acesta pare să fi fost un traducător parizian de serviciu, și e puțin probabil să fi avut un rol mai extins, de exemplu în procurarea textului sau în selectarea lui spre publicare. Versiunea sa include numai prima parte, cea despre obiceiurile rurale, iar partea despre moravurile contemporane ale elitei moldovenești este omisă.

Aceste *Cérémonies nuptiales* în traducerea lui Meldola au fost apoi reproduse de două ori, sub același titlu, în publicații de popularizare: mai întâi în ziarul „L’Echo français”, în ianuarie 1838, iar câțiva ani mai târziu într-o compilație intitulată *La Provi-*

¹⁴ Kogălniceanu, *Histoire*, p. 110-114, 223-246, 438-470.

¹⁵ Originalul latin nefiind în circulație în vremea lui, Kogălniceanu va fi lucrat din versiunea germană a lui Johann Ludwig Redlob, în *Demetrii Kantemirs Beschreibung der Moldau*, Frankfurt/Leipzig, 1771, p. 294-304. Pentru textul latin, vezi Dimitrie Cantemir, *Descriptio antiqui et hodierni status Moldaviae/Descrierea stării de odinioară și de astăzi a Moldovei*, ediție critică de Dan Slușanschi, București, 2006, p. 308-317 (cu versiunea română a lui Slușanschi în paralel).

¹⁶ Damaschin Bojincă, *Anticile Romanilor*, 2 vol., Buda, 1832-1833. În această lucrare, Bojincă a adăugat unele note (republicate și în Damaschin Bojincă, *Scrieri*, ed. Nicolae Bocșan, Timișoara, 1978, p. 122-125) care încearcă să dovedească originea romană a unor obiceiuri nuptiale românești. În notele care însoțesc traducerea textului de mai jos, vom evidenția mai multe împrumuturi ale lui Kogălniceanu din lucrarea lui Bojincă.

¹⁷ Anon., *Cérémonies nuptiales dans la Moldavie et la Valachie*, în „Revue du Nord”, IIe série, An. IV, nr. 10 (1 octombrie 1837), p. 264-271, cu mențiunea „traduit par M. Meldola”.

dence littéraire, editată de S.-N. Cartier Vinchon, ambele publicate la Paris¹⁸. Dar ca și originalul german, care nu pare să fi avut parte de nicio reacție, nici la vremea publicării și nici mai târziu¹⁹, versiunea franceză nu a beneficiat de niciun comentariu. A fost citată extrem de rar în literatura de specialitate, mai mult la nivelul bibliografic, fără vreo discuție substanțială despre proveniență sau despre conținut²⁰.

3.

Hochzeitsgebräuche der romanischen Landleute in der Moldau und Wallachei
[Obiceiurile de nuntă ale țăranilor români din Moldova și Țara Românească]
(octombrie 1840)

În octombrie 1840, textul lui Kogălniceanu a apărut și într-o a treia versiune. În revista germană „Ost und West” din Praga a fost publicat un text intitulat *Hochzeitsgebräuche der romanischen Landleute in der Moldau und Wallachei* [Obiceiurile de nuntă ale țăranilor români din Moldova și Țara Românească], materialele fiind, chipurile, „comunicate după un raport rusesc” de către Bernhard Stolz, un jurnalist și critic de muzică din acest oraș²¹. Or, această publicație prezintă, cu unele mici deosebiri, aceeași formă și același conținut ca și versiunea franceză. De exemplu, numai prima parte, consacrată obiceiurilor „tradiționale” de la țară, este inclusă. O fi preluat Stolz textul direct de la „Revue du Nord”? Foarte posibil. Dar nici nu este exclus ca el să fi avut acest material într-adevăr prin calea indicată, adică „dintr-un raport rusesc”. Această variantă devine mai logică, dacă luăm în considerare anumite împrejurări.

Se știe, de pildă, că în 1839, Kogălniceanu a pregătit o versiune în franceză a eseului său berlinez din 1837, despre limba și literatură română, pentru a fi prezentată la Odesa, cu ocazia numirii domnului Moldovei, Mihail Sturdza, ca membru al Societății Imperiale de Istorie și Antichități [„Imperatorskoe Odesskoe Obschestvo Istorii i Drevnostei”] din acest oraș²². Și nu este singurul prilej cu care lucrările lui Kogălniceanu au fost trimise reprezentanților ruși, pentru ca aceștia să se informeze asupra Principatelor. Exemplare ale *Istoriei* lui fuseseră cerute din Rusia încă din momentul tipăririi²³. Iar în mai 1840, marele postelnic al Moldovei, Gheorghe Suțu, trimite o copie a *Istoriei* lui Kogălniceanu lui Titov, noul consul-general al Rusiei la București²⁴. Având în vedere

¹⁸ Anon., *Cérémonies nuptiales dans la Moldavie et la Valachie*, în „L’Echo français”, 21 ianuarie 1838, f.p.; Anon., *Cérémonies nuptiales dans la Moldavie et la Valachie*, în *La Providence littéraire*, ed. S.-N. Cartier Vinchon, ediția a II-a, Paris, 1851, p. 177-180; poate și în prima ediție, din 1845, care nu ne-a fost accesibilă.

¹⁹ Un singur rând într-o bibliografie a operelor lui Alexis din 1910: Karl Goedeke, *Grundriss zur Geschichte der deutschen Dichtung aus den Quellen*, t. IX, ediția a II-a, realizată de Edmund Goetze, Dresda, 1910, p. 464.

²⁰ E.g., Dora d’Istria, *Les femmes en Orient*, 2 vol., Zürich, 1859-1860, aici vol. II, p. 269n; G. Bengesco, *Bibliographie franco-roumaine du XIXe siècle*, Paris, 1898, p. 29; V. V. Haneș, *Formarea opiniei franceze asupra României în secolul al XIX-lea*, București, 1929, p. 90.

²¹ Anon., *Hochzeitsgebräuche der romanischen Landleute im Walachei. Nach einem russischen Berichte mitgeteilt von Bernhard Stolz*, în „Ost und West. Blätter für Kunst, Literatur und geselliges Leben”, An. IV, nr. 84 (17 octombrie 1840), p. 395; nr. 85 (21 octombrie 1840), p. 398-399; nr. 86 (24 octombrie 1840), p. 403. Despre Bernhard Stolz (1809-1844), vezi introducerea mea la volumul Bernhard Stolz, *Un boem la București. Reportaje dintr-o lume în tranziție (1840-1845)*, în curs de apariție la Editura Humanitas.

²² Versiunea franceză elaborată de Kogălniceanu în 1839 a fost publicată de Paul Cornea în *Documente și manuscrise literare*, vol. II, București, 1969, p. 213-242, cu un important comentariu, stabilind data compunerii și condițiile în care a circulat; iar de aici în Kogălniceanu, *Opere*, vol. I, p. 262-272.

²³ Kogălniceanu, scrisoare către tatăl său, 21 mai/2 iunie 1837, în idem, *Scrisori*, p. 110; vezi și G. Bezviconi, *Contribuții la istoria relațiilor româno-ruse*, București, 1962, p. 276.

²⁴ Titov către Suțu, 2/14 mai 1840, în Hurmuzaki, *Documente*, Supliment I, vol. VI, p. 240. Vladimir Pavlovici Titov (1807-1891), pe lângă activitatea sa diplomatică, a fost și un scriitor și intelectual reputat în epocă; este tipul de personaj care ar fi putut trimite mai departe lucrările lui Kogălniceanu.

și faptul că, în perioada 1838-1840, Kogălniceanu era însărcinat cu corespondența cancelariei domnești a Moldovei cu reprezentanții Rusiei²⁵, este posibil să se fi interesat el însuși de difuzarea lucrărilor sale. În lumina acestor informații, nu ar fi extravagant să întreinem ipoteza că în acest interval și versiunea franceză a eseului lui Kogălniceanu asupra obiceiurilor de nuntă să fi circulat în Rusia; și că, ulterior, Stolz ar fi avut acces într-un fel sau altul la o copie a acestei versiuni din mediile diplomatice sau intelectuale rusești. Astfel, am putea împăca afirmația traducătorului praghez Bernhard Stolz, cum că avea aceste materiale „de la un raport rusec”, cu faptul că lucrase, evident, din versiunea franceză a textului lui Kogălniceanu.

4.

Scene pitorești din obiceiurile poporului (ianuarie 1840)

Tot în 1840, întors fiind în Moldova, Kogălniceanu a publicat cunoscuta schiță *Scene pitorești din obiceiurile poporului* în „Dacia literară”, revista fondată și editată de el²⁶. Aici, de fapt, a prelucrat unele dintre materialele publicate anterior într-o formă destul de diferită. Acest text – de obicei pus sub rubrica „beletristică” – poate fi considerat și „un mic studiu etnografic și folcloristic despre obiceiurile nupțiale ale țaranului român, expus într-o formă satirică vie”, cum l-a descris Dan Simonescu²⁷. Același Simonescu a subliniat și statutul lui de pionierat, considerând *Scenele pitorești* ca fiind, cronologic, al doilea studiu despre obiceiurile de nuntă românești de la țară, după cel al lui Cantemir²⁸. Am văzut acum că aceste *Scene* au avut un precursor încă din 1837.

Schița are multe elemente tematice în comun cu scrierea inițială, cum ar fi faptul că subliniază contrastul dintre obiceiurile străvechi de la țară și cele din timpul prezent, mai vulgare și criticabile. Totuși, Kogălniceanu nu s-a mulțumit să reproducă pur și simplu textul lui original, în bună măsură tributar lui Cantemir, ci l-a rescris și l-a rearanjat. El a adăugat, de exemplu, detalii din manuscrisele familiei sale, care nu-i fuseseră accesibile în timpul șederii la Berlin, în forma unor orații de nuntă, „întocmai de pe originalul orațiilor ce s-au zis la nunta fetelor răstrăbunului meu, șătrariul Ioniță Arbure”²⁹. Un alt chip în care textul este revizuit față de predecesorul lui, din punctul de vedere al rigorii istorice, este că autorul scoate amănuntele din *Anticile Romanilor* ale lui Bojincă, citate deseori în prima versiune; presupunem că el a revenit asupra lor și a ajuns să le considere drept exagerări „latiniste”. Acest act de revizuire este în consonanță cu poziția lui din acel moment, împotriva a ceea ce numește „o manie ridicolă, vorbindu-ne de faptele Romanilor, ca și cum ar fi ale noastre”³⁰.

În același timp, Kogălniceanu nu doar că și-a revizuit textul din punct de vedere istoric, dar i-a dat și unele retușuri literare, mai ales prin introducerea unor motive romantice. De exemplu, părțile care descriau obiceiurile tradiționale de la țară sunt acum

²⁵ N. Cartoian, *Întoarcerea lui Kogălniceanu în țară. Corespondență inedită privitoare la copiii lui M. Sturdza și la M. Kogălniceanu*, București, 1940 [extras din AR, IV], p. 4.

²⁶ Mihail Kogălniceanu, *Scene pitorești din obiceiurile poporului. Nou chip de a face curte*, în „Dacia literară”, anul I (ianuarie-iulie 1840), p. 51-65, republicat și în „Curierul românesc”, anul XII, nr. 32 (11 aprilie 1840), p. 123-126 și nr. 33 (15 aprilie 1840), p. 129-130, apoi în Kogălniceanu, *Opere*, vol. I, p. 44-48.

²⁷ Dan Simonescu, *M. Kogălniceanu literatul*, *ibidem*, p. 2.

²⁸ Idem, nota editorială la Kogălniceanu, *Scene pitorești*, în *Opere*, vol. I, p. 48. Vezi și Ovidiu Birlea, *Istoria folcloristicii românești*, București, 1974, p. 68.

²⁹ Kogălniceanu, *Scene pitorești*, în idem, *Opere*, vol. I, p. 47.

³⁰ Idem, *Cuvânt pentru deschiderea cursului de istorie națională* [1843], în idem, *Opere*, vol. II, p. 393.

atribuite, explicit, oamenilor „de la munte”, iar „pețitorii” (Cantemir subliniase originea latină a cuvântului) sunt transformați în „cimpoieși”. Această „strămutare în sus” a obiceiurilor respective poate fi pusă în legătură cu noua modă, romantică, receptivă la „literatura muntelui”; munții fiind asociați în contextul vremii cu primitivismul, parțial și cu un interes incipient față de influențele posibil dacice din folclorului românesc³¹. Acum, în loc să-i amintească de Roma antică, scenele înfățișate sunt menite se insuflă cititorilor „niște suvenire mitologice”. Narațiunea este oarecum alterată, în sensul că se introduc procedee nuvelistice, precum dialoguri și descrieri de peisaj; se observă, în mai multe locuri, influența noii literaturi romantice. În mod numai aparent paradoxal, textul devine astfel mai „istoric” și mai „literar” în același timp³². Aspectul care se păstrează este cel de critică socială: Kogălniceanu continuă să îi taxeze pe compatrioți pentru materialismul lor și pentru neglijarea datinilor strămoșești, considerate ca fiind pe cale de dispariție. De aici paradoxul formulat în jurul frazei „nou chip de a face curte” din subtitlul: „pentru oamenii ca dumniavoastră, numai nevinovăția au mai rămas încă un lucru nou, nevăzut, neuzit”³³.

Schița lui Kogălniceanu pare să fi influențat nu numai concepțiile locale ale culturii țărănești, dar și relatările unor autori străini³⁴. În cunoscuta sa lucrare *La Romanie*, publicată în 1844, autorul francez Jean Alexandre Vaillant descrie unele ceremonii de nuntă la care pretinde să fi asistat în timpul unei călătorii prin munții Moldovei, anume în satul Mitocul Bălan, situat pe cursul râului Cracău, în județul Neamț. Aici, unele părți ale descrierii peșitului seamănă în mod frapant cu cele din lucrarea lui Kogălniceanu³⁵. Același lucru este valabil pentru unele amănunte din schița *Eine moldauische Dorfgeschichte* [O istorie de sat moldovenească], publicată de scriitorul german Wilhelm von Kotzebue în 1860, în volumul *Aus der Moldau*³⁶. Ambii autori, atât cel francez cât și cel german, cunoșteau foarte bine limba română și au petrecut mai mulți ani în Țările Române. Amândoi aveau legături cu Kogălniceanu și au colaborat cu el. Vaillant îl cunoștea personal încă din 1840 și a fost în strâns contact cu el în timp ce scria *La Romanie*, în Iași³⁷. Kogălniceanu chiar a publicat o parte a relatării lui Vaillant din această

³¹ Paul Cornea, *De la Alexandrescu la Eminescu*, București, 1966, p. 369-404; Alex Drace-Francis, *The Traditions of Invention. Romanian Ethnic and Social Stereotypes in Historical Context*, Leiden/Boston, 2013, p. 107-114. Despre „dacismul” munților în epocă, vezi Al. Zub, *Mihail Kogălniceanu istoric*, p. 607.

³² Tema relației dintre istorie și ficțiune este tratată în mod amplu în vol. Andi Mihalache și Silvia Marin-Barutciuff (ed.), *De la fictiv la real. Imaginea, imaginarul, imagologia*, Iași, 2010.

³³ Kogălniceanu, *Scene pitorești*, în idem, *Opere*, vol. I, p. 44.

³⁴ Despre tema căsătoriei la autori străini, vezi Patricia Herlihy, *Travel accounts as a historical source for nineteenth-century Romania*, în *RESEE*, anul XII, nr. 2 (1975), p. 270-271; Nicoleta Roman, *Căsătoria: un spectacol al vieții din Țările Române din perspectiva călătorilor străini*, în Irina Gavrilă (ed.), *„Celălalt autentic”. Lumea românească în literatura de călătorie*, București, 2011, p. 69-92; Igor Sava, *Femeia română în reprezentările călătorilor străini din secolele XVI-XVIII*, în „Analele Universității Dunărea de Jos din Galați”, seria Istorie, t. XIX, 2020, p. 29-60.

³⁵ J. A. Vaillant, *La Romanie*, 3 vol., Paris, 1844, aici vol. III, p. 407-410 (peșitul, care are loc la Mitocul Bălan) și 423-427 (nunta propriu-zisă, oficiată la Pluton). Episodul nu a fost inclus în părțile traduse; vezi *Călători străini în secolul al XIX-lea*, serie nouă, vol. IV (1841-1846), coord. Daniela Bușă, București, 2007, p. 355-432; dar există o versiune românească mai veche la Constantin Turcu, *Un călător francez acum un veac prin județul Neamț*, în „Anuarul Liceului «Petru Rareș» Piatra-Neamț – anul 1933-1934”, Piatra Neamț, 1934, p. 38-41, 50-53. Vezi și Emanuel Bălan, *Neamțul prin călători străini (secolele XV-XX)*, Piatra Neamț, 2018, p. 54, 69, 73.

³⁶ W[ilhelm] von K[otzebue], *Eine moldauische Dorfgeschichte*, în idem, *Aus der Moldau. Bilder und Skizzen*, Berlin, 1860, p. 71-119, mai ales 112-119.

³⁷ Faptul că și-a redactat cartea la Iași o spune Vaillant însuși, în *La Romanie*, vol. II, p. 406-407; lauda lui Kogălniceanu, vezi *ibidem*, p. 434. Complicitatea lor a atras suspiciunea autorităților moldovene; vezi Cornelia Bodea, *Lupta românilor pentru unitatea națională, 1834-1849*, București, 1967, p. 36-37.

carte, în traducere românească, în revista „Propășirea”, în 1844³⁸. Tot atunci, el a tradus o schiță de călătorie în Moldova a lui Kotzebue, pentru aceeași revistă, și îi publică o alta în *Almanahul de învățătură și petrecere*³⁹. Mai târziu, în 1856, Kotzebue chiar i-a arătat lui Kogălniceanu manuscrisul cărții *Aus der Moldau*, cerându-i părerea înainte s-o publice⁴⁰. Deci, fie că i-au citit lucrările, fie că i-a sfătuit direct, Kogălniceanu devine un punct de referință pentru acești scriitori străini, care s-au interesat și ei de obiceiurile de nuntă țărănești din Moldova.

5.

Coutumes du pays roumain [Obiceiurile Țării Românești] (1854, 1855)

Ca și articolul original din 1837, aceste *Scene pitorești* ale lui Kogălniceanu au circulat într-o versiune franceză, a cărei paternitate nu a fost identificată în mod corect până acum. Anume, în ianuarie 1854, apare în revista pariziană „Revue de l’Orient”, publicație a Societății Orientale din Franța, un articol intitulat *Coutumes du pays roumain*. Revista îi atribuie textul lui Ioan Voinescu, scriitor român pașoptist, cunoscut în epocă pentru eforturile lui de difuzare a literaturii române în spațiul francez⁴¹. Într-o notă, redacția afirmă că „această mică scenă” este „cu totul inedită” și că a fost „scrisă la origine pentru domnul J. Michelet”, adică pentru renumitul istoric francez Jules Michelet, care, tocmai în acea perioadă, se ocupa de istoria românilor⁴². Pentru cine se uită însă mai de aproape, nu este vorba nici de o lucrare inedită, și nici de o compoziție originală a lui Voinescu, ci de o traducere a schiței amintite a lui Kogălniceanu. (În treacăt fie spus, nu credem că Voinescu a fost responsabil pentru faptul că textul i-a fost atribuit în mod greșit; cel mai probabil, este vorba de o greșeală sau confuzie din partea redacției.) Traducerea lui Voinescu este destul de fidelă față de textul original al *Scenelor pitorești*, cu o singură excepție: sunt omise toate criticile făcute de Kogălniceanu civilizației contemporane a Moldovei. În aceasta privință, procedează exact la fel ca traducătorul francez al primei versiuni care, în versiunea publicată în „Revue du Nord”, omisese și el orice referire la moravurile acelor timpuri.

În anul următor, 1855, Voinescu reeditează aceste *Coutumes du pays roumain* într-o anexă la a doua ediție a traducerii lui a *Doinelor* lui Alecsandri, *Les Doïnas*. El

³⁸ Paul Cornea, *Bălcescu, Vaillant și un articol anonim din „Propășirea”*, în *RITL*, anul XV, nr. 1/1966, p. 153-157.

³⁹ Anon. [Wilhelm von Kotzebue], *Mănăstirile Moldovei din Carpați. Din albumul unui neamț în Moldova*, tradus de M.K. și reprodus în Kogălniceanu, *Opere*, vol. I, p. 466-474; idem, *Fragment dintr-o călătorie în munții Moldovei*, traducere de S. Botezatu, reprodus de Constantin Turcu, *Wilhelm von Kotzebue. Călător german prin județul Neamț, acum un veac*, în „Anuarul Liceului «Petru Rareș» Piatra-Neamț – anii 1936-40”, Piatra Neamț, 1942, p. 91-107.

⁴⁰ Vezi scrisorile lui către Kogălniceanu publicate de N. Cartoian, *Activitatea literară a lui M. Kogălniceanu*, în *AARMSLit.*, seria a II-a, t. XI, 1942, p. 81-84.

⁴¹ Florin Faifer, *Ioan Voinescu II*, în *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, Iași, 1979, p. 915-916. Despre „Revue de l’Orient”, în care au apărut numeroase articole privitoare la români, vezi Liviu Bordaș, *Romania qua Oriens. Subiect și agent în orientalismul francez din secolul XIX*, în vol. Florin Țurcanu (ed.) *Experiențele modernizării*, București, 2006, p. 166-173.

⁴² Jean Voinesco, *Coutumes du pays roumain. Une demande en mariage. Cérémonie de la noce chez les habitants des campagnes*, în „Revue de l’Orient”, t. XV, 1 janvier 1854, p. 173-78: „Cette petite scène, entièrement inédite, a été écrite dans l’origine pour M. J. Michelet. L’auteur a bien voulu nous la communiquer”.

prefățează textul cu scrisoarea pe care i-o adresase lui Michelet în octombrie 1853, în care este menționat explicit numele lui Kogălniceanu:

Obiceiurile unei țări fiind una dintre părțile cele mai interesante ale istoriei sale, îmi iau libertatea să vă prezint descrierea unuia dintre obiceiurile poporului față de care ați avut bunătața să purtați așa mult interes: mă refer la obiceiurile și ceremoniile românilor de la munte în săvârșirea celui mai mare pas al vieții: căsătoria.

Vă dau aici descrierea așa cum a fost extras de dl Kogălniceanu din cartea prințului Cantemir; și regret că nu am putut reda, în traducerea mea, naivitatea povestirii originale⁴³.

Deși Voinescu recunoaște contribuția lui Kogălniceanu, el afirmă totuși că lucrarea este doar un „extras” din Cantemir, iar afirmația lui fusese acceptată de unii istorici literari⁴⁴. De fapt, după cum am văzut, nu este vorba doar de un extras, ci de o schiță independentă, în care materialele din Cantemir sunt prelucrate împreună cu alte izvoare, în spiritul ideologiei literare a epocii.

Până la urmă, schița lui Kogălniceanu din versiunea Voinescu nu a putut fi întrebuințată de Jules Michelet, care își terminase deja lucrarea *Les Principautés Danubiennes* (apare în ianuarie 1854)⁴⁵. Dar a fost citită și chiar reprodusă de alți autori. În 1856, publicistul francez Abdolonyme Ubicini a inclus un amplu extras din ea în lucrarea lui *Provinces danubiennes et roumaines*⁴⁶. Iar în anul următor, textul este reprodus din nou, în cartea călătorului american James Oscar Noyes, *Roumania*, apărută la New York. Relatând călătoria sa între Giurgiu și București, Noyes inserează în narațiune descrierea unei nunți țărănești. Procedează cam cum făcuse Vaillant, adică prezintă inițial ceremonia ca și cum ar fi văzut-o cu ochii lui, de data aceasta nu în Moldova, ci în satul Călugăreni, la câțiva kilometri sud de București. O examinare mai îndeaproape a textului arată că – precum și în alte părți ale acestei cărți – Noyes a tradus pur și simplu dintr-o sursă deja publicată, anume din versiunea Voinescu, apărută în volumul *Les Doïnas*. La sfârșitul descrierii, are însă onestitatea să menționeze acest lucru: „[...] aceasta este ceremonia de căsătorie la români, așa cum a fost relatat de Voinescu”⁴⁷.

⁴³ J. Voinescu, *A. M. Michelet*, în Vasile Alexandri, *Les Doïnas. Poésies moldaves*, traduites par J.-E. Voinescu, ediția a II-a, Paris, 1855, p. 117-119; reprodus și în Marin Bucur, *Jules Michelet și revoluționarii români*, Cluj-Napoca, 1982, p. 169-170; cf. Angela Jianu, *A Circle of Friends. Romanian Revolutionaries and Political Exile, 1840-1859*, Leiden/Boston, 2011, p. 237-240.

⁴⁴ Ion Breazu, *Michelet și folklorul românesc*, în „Anuarul Arhivei de Folclor”, t. II/1933, p. 193; cf. Marin Bucur, *Jules Michelet*, p. 171.

⁴⁵ Jules Michelet, *Légendes démocratiques du Nord*, Paris, 1854, p. 278-366. Totuși, Michelet îi mulțumește lui Voinescu pentru „une lettre qui m'est si honorable” și îi dă acordul să o publice: scrisoare către Maria Rosetti, 19 decembrie 1853, în Marin Bucur, *Jules Michelet*, p. 182.

⁴⁶ A. Ubicini, *Provinces d'origine roumaine* [= M. Chopin et A. Ubicini, *Provinces danubiennes et roumaines*, partea a II-a], Paris, 1856, p. 208-211. Tema obiceiurilor românești de nunță a fost una populară printre publiciștii francezi ai epocii: Edgar Quinet, *Les Roumains*, în „Revue des Deux-Mondes”, perioada a II-a, t. I, nr. 2, 15 ianuarie 1856, p. 400, îl citează pe Cantemir pentru obiceiul răspândirii nucilor în calea noilor căsătorii, socotit o moștenire romană; iar Hippolyte Castille, *Les Principautés Danubiennes*, în „Journal pour tous”, anul III, nr. 135, 7 noiembrie 1857, p. 496, se sprijină pe Vaillant. Mai original este Eugène Léger, *Trois mois de séjour en Moldavie*, Paris, 1861, p. 65-76, care dă, pe baza unei vizite din 1859, o excelentă descriere a unei nunți țărănești din valea Prutului și amănunte asupra obiceiurilor evreiești și armeniești. Moravurile urbane sunt comentate de Stanislas Bellanger, *Le kérouitza*, 2 vol., Paris, 1846, aici vol. I, p. 337-364, și G. Le Cler, *La Moldo-Valachie*, Paris, 1866, p. 256-286.

⁴⁷ James O. Noyes, *Roumania: The Border Land of the Christian and the Turk, Comprising Adventures of Travel in Eastern Europe and Western Asia*, New York, 1857, p. 104-109: „This is the marriage ceremony among the Wallachs, as related by Voinescu” (p. 109). Într-o lucrare anterioară, am semnalat că descrierea riturilor funerare oferită de Noyes este copiată după aceea a lui Ignaz von Born; vezi Alex Drace-Francis, *The Traditions of Invention*, p. 83.

Traducerea lui Voinescu a fost reprodusă din nou în 1885, de Nicolae Blaramberg, în studiul său asupra legilor și obiceiurile României. Și Blaramberg consideră această variantă ca fiind un simplu extras din Cantemir, reproducând textul acestuia în traducere franceză, spre comparație⁴⁸. Dar nici el nu observă că textul publicat de Voinescu nu este o copie directă din Cantemir, ci o traducere a schiței lui Kogălniceanu.

Astfel, prin lucrările mai multor autori români și străini despre cultura populară românească din secolul al XIX-lea, etnografia lui Kogălniceanu se „deghizează” mereu și călătorește *incognito*, devenind parte din reprezentările difuzate prin literatura de călătorie, în multe cazuri în forma unei narațiuni romanțate, la granița între istorie și ficțiune.

Concluzii

Kogălniceanu s-a interesat încă din tinerețe de folclorul și de obiceiurile țării lui. Una dintre primele lui pasiuni era pentru cântecele și muzica populară: în mai 1835, scria insistent surorilor, de la Berlin, să-i trimită de acasă niște cântece moldovenești⁴⁹. Iar în august 1836, anunță că intenționa să le strângă într-o colecție și să le publice la Berlin, unde astfel de materiale erau foarte căutate atunci⁵⁰. Dacă acest proiect nu s-a realizat, se vede că, în acest interval, a reușit să publice alte materiale folclorice.

În sens mai larg, Kogălniceanu a înțeles de timpuriu că unele aspecte ale culturii populare nu erau doar niște curiozități pitorești, ci își aveau importanța lor ca izvoare istorice, fie că povesteau evenimente politice, fie că ilustrau aspecte sociale sau identitare presupus „naționale”⁵¹. Activitatea lui ulterioară fiind așa de diversă și multilaterală – din postura sa de istoric, literat, tipograf, redactor, teoretician literar, profesor, ideolog, om de stat, diplomat sau reformator social –, explică, poate, faptul că preocupările lui etnografice, deși menționate de mai mulți cercetători ai activității sale, nu au fost întotdeauna în centrul atenției⁵².

Această publicație necunoscută a lui Kogălniceanu, pe care o redăm mai jos, confirmă că interesul lui pentru acest domeniu a luat o formă concretă, chiar la începutul carierei lui de autor, și a circulat în mai multe versiuni, în diferite limbi, de la Berlin, Paris și Praga până la Iași, București și Odesa, chiar și la New York. Prima lui lucrare pe această temă a stat și la baza schiței *Scene pitorești* din 1840, care a îmbrăcat și ea mai multe forme, de mai multe ori nefiind direct recunoscută contribuția autorului moldav.

⁴⁸ Nicolas Blaramberg, *Essai comparée sur les institutions et les lois de la Roumanie depuis les temps les plus reculés jusqu'à nos jours*, București, 1885, p. 416-419, urmat de textul lui Cantemir în propria traducere, p. 419-422.

⁴⁹ Kogălniceanu către surorile sale, 10 mai 1835, în idem, *Scrisori*, p. 33. Cererile continuă de-a lungul corespondenței (*ibidem*, p. 88, 93-94, 142, 149, 150, 155, 158, 163, 164, 165, 166).

⁵⁰ Vezi scrisorile din 4 august 1836, *ibidem*, p. 155, și 9 septembrie 1836, *ibidem*, p. 163: „Je vais faire imprimer ici les chansons moldaves”.

⁵¹ În eseul său *Moldau und Wallachei* din ianuarie 1837, Kogălniceanu subliniază valoarea istorică a cântecelor românești (*Opere*, vol. I, p. 247, 249); iar în luna următoare, le menționează într-o listă a tipurilor de izvoare de care se folosise (idem, scrisoare către Mihai Sturdza, 22 februarie 1837, în idem, *Scrisori*, p. 69).

⁵² Au scris totuși Dan Simonescu, *Baza folclorică a operii literare a lui Mihail Kogălniceanu*, în „Limbă și literatură”, t. XVII, nr. 1/1968, p. 13-27; Paul Cornea, *Originile romantismului românesc*, București, 1972, p. 507-508; Al. Zub, *Mihail Kogălniceanu istoric*, p. 601-607; Ovidiu Bîrlea, *Istoria folcloristicii românești*, p. 67-68; și Al. Bistrițianu, *Teorie și inspirație folclorică la predecesorii lui V. Alecsandri*, București, 1977, p. 194-243.

Tema obiceiurilor de căsătorie a continuat să-l preocupe pe Kogălniceanu; a publicat, de exemplu, un mic articol pe această temă în revista „Propășirea”, din 1844⁵³. Chiar spre sfârșitul vieții, a scos la iveală alte orații de nuntă, datând din secolul al XVIII-lea, dintr-un manuscris din propria colecție, publicându-le în „Revista pentru istorie, arheologie și filologie”, în 1883⁵⁴.

Dar Kogălniceanu nu s-a mărginit să trateze tema căsătoriei numai din perspectiva unui istoric sau folclorist: în alte scrieri s-a interesat mai curând de moravurile contemporane. În 1839, de exemplu, publică *Soirées dansantes (Adunări dănțuitoare)*, un studiu asupra relațiilor între sexe la balurile din Iași; iar în 1845, alcătuieste un *Catastih căsătoresc* în cadrul unei schițe adaptate după Balzac⁵⁵. În 1855, a intervenit polemic întru apărarea demnității femeilor moldovene, împotriva denigrărilor triviale publicate într-un ziar bucureștean, de scriitorul Gheorghe Sion. Aici nu numai că le-a apreciat pe femei ca fiind „partea încă cea mai bună din societatea noastră”, dar a citat în sprijinul poziției sale proaspăt apăruta lucrare *De la liberté dans le mariage*, a scriitorului francez progresist Emile de Girardin (1855)⁵⁶. Luarea de atitudine a lui Kogălniceanu în această chestiune a fost apreciată de scriitoarea feministă Sofia Cocea – atunci o adolescentă de 16 ani – într-un comentariu contemporan⁵⁷. Acum putem spune că aceste opțiuni – dacă vrem, putem să le numim „feministe” sau nu – Kogălniceanu le-a avut *in nuce* chiar în 1837, când a criticat lipsa de considerație pentru „afecțiunea și respectul”, ca și pentru capacitatea de judecată a femeilor în tocmelele de căsătorie din patria sa. E chiar grăitor faptul că tocmai aceste aspecte de critică socială au fost omise de toți traducătorii „obiceiurilor” lui Kogălniceanu: ei, ca și alți contemporani, au preferat să recepționeze textul la nivelul pitoresc și să suprimă mesajul său social.

Tema obiceiurilor de căsătorie îl va fi atras pe Kogălniceanu poate mai ales din cauza multiplelor sale implicații – cultural-istorice, dar și religioase, juridice, economice și, nu în ultimul rând, sociale. În prima lui publicație pe această temă, prezentarea este relativ simplă, chiar schematică: obiceiurile cele vechi pot servi drept model pentru îndreptarea celor corupte și vulgare din prezent. Și nici nu putem pretinde că oferă un ghid științific pentru investigarea realităților istorice ale fenomenului în chestiune⁵⁸. Pe de altă parte, în afară faptului că este povestită cu har, ea dă dovadă de o înțelegere mai complexă a scopului și cuprinderii studiului istoriei, care pentru el mergea dincolo de înșiruirea banală a întâmplărilor, ducând spre înțelegerea legăturilor dintre practicile sociale și culturale cu viața politică.

⁵³ Mihail Kogălniceanu, *Case de măritişuri* [1844], reprodus în idem, *Opere*, vol. I, p. 550-551.

⁵⁴ Idem, *Colecțiune de modeluri de pictură religioasă de dascălul Radu Zugravu* [1883], *ibidem*, p. 371-375.

⁵⁵ Idem, *Soirées dansantes (Adunări dănțuitoare)* [1839], *ibidem*, p. 34-42; idem, *Bărbați, femei și amorezi* [1845], *ibidem*, p. 578-588.

⁵⁶ Idem, *Răspunsul unui moralist către un pamfletist* [1855], *ibidem*, p. 603-609 (citatul la p. 606).

⁵⁷ Sofia Cocea, *Răspuns la întrebarea: care este avocatul cauzei pierdute*, în „Gazeta de Moldavia” [1855], reprodus de Dan Simonescu, în Kogălniceanu, *Opere*, vol. I, p. 609-610, care subliniază caracterul „feminist” al intervenției lui.

⁵⁸ Se consideră că studierea mai științifică a obiceiurilor de căsătorie românești ar fi fost inaugurată de Elena Sevastos, *Nunta la români*, București, 1889, și de S. Fl. Marian, *Nunta la români*, București, 1890. În timp ce Sevastos citează orațiile publicate de Kogălniceanu (Elena Sevastos, *Nunta la români*, p. 217, 365-366, 406), S. Fl. Marian pare să le ignore. O listă a precursorilor – din care Kogălniceanu lipsește, în mod inevitabil – în A. Fochi (ed.), *Bibliografia generală a etnografiei și folclorului românesc*, 1 (1800-1891), București, 1968, p. 145-154. O raritate este descrierea propriei nunți, de prin 1880, a unui țaran moldovean, Toader Ștefan, *Memoriul meu. Amintirile unui țaran*, București, 1974, p. 184-194. Îi mulțumesc Cătălinei Mihalache pentru semnarea acestei lucrări fascinante.

* * *

Reproducem mai jos textul original german al articolului apărut în „Morgenblatt für gebildete Stände”, în februarie 1837, urmat de o traducere în română⁵⁹.

Am tradus după exemplarele deținute de Biblioteca Națională a Austriei, disponibile în forma digitizată pe portalul ANNO (AustriaN Newspapers Online)⁶⁰. Exemplare digitizate ale revistelor „Revue du Nord” (octombrie 1837) și „Ost und West” (octombrie 1840) pot fi consultate pe portalul „Gallica” al Bibliotecii Naționale a Franței (<https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k9671191p/f1.item>), respectiv pe ANNO (ÖNB-ANNO – Ost und West).

Cuvântul *romunischen* din titlu cere o mică lămurire. În epoca respectivă, termenul *român* nu avea echivalente adecvate în limbi străine, desemnarea obișnuită în germană fiind *wallachisch*, sau, după caz, *moldauisch*. Kogălniceanu a luptat împotriva acestei tendințe: în primul lui articol german, din ianuarie 1837, *Moldau und Wallachei. Romänische oder wallachische Sprache und Literatur*, a încercat să introducă *romänisch* și *Romäner*, insistând că nu se spune *wallachisch* în limba română⁶¹. Și în *Histoire* a ținut să precizeze că „Dans notre langue nous ne disons jamais la *langue valaque*, mais toujours la langue române (*limba românească*), et lorsque nous voulons parler en général de notre nation nous disons les Româns (*Români*)”⁶². Chiar spre sfârșitul vieții, își va permite „a-mi face un merit, afirmând că eu cel întâi am întrebuințat în limba franceză cuvintele de *Roumain* și de *Roumanie*”⁶³. În *Histoire* însă, Kogălniceanu a preferat varianta *Româns*, și nu evită cu totul termenul *Moldovalaques*⁶⁴. Abia din 1845 va folosi termenii *Roumains*, *roumain* și *Roumanie* în franceză, în mod consecvent⁶⁵. În studiul pe care îl publicăm aici, optează în germană pentru varianta *romunisch*, dar mai folosește formula *die romunischen Wallachen* („valahii români”); iar când se referă la limbă, oscilează între *romunisch* (*auf romunisch* – „pe românește”) și *wallachisch* (*eine wallachische Sprichwort* – „o zicală românească”). Varianta *romunisch* pare să fi fost folosită ocazional în anii 1840 și 1850 de diverși savanți germani precum Joseph von Hammer-Purgstall, Ferdinand von Neugebauer și Franz von Miklosich; au circulat și variantele *romänisch* și *rumunisch*. Abia mai târziu începe să se generalizeze, în limba germană, forma *rumänisch*.

⁵⁹ Țin să-i mulțumesc celor care mi-au făcut observații asupra unor aspecte ale textului original și ale traducerii: Antonela Hariuc, Jakob Jung, Clea Ehrhart. Mai ales îi mulțumesc Cătălinei Mihalache, care, cu răbdare și profesionalism, m-a ajutat de mai multe ori pe parcursul redactării.

⁶⁰ Pentru anul 1837, vezi <https://anno.onb.ac.at/cgi-content/anno?aid=mgs&datum=1837&zoom=33>; disponibilă și pe Google Books. Tot acolo se află exemplarele digitizate din Biblioteca Universității din Princeton; iar cele din Biblioteca Universității din Minnesota pot fi consultate pe site-ul Hathi Trust.

⁶¹ Kogălniceanu, *Opere*, vol. I, 239.

⁶² Idem, *Histoire*, p. 14.

⁶³ Idem, *Dezrobirea țiganilor* [1891], în idem, *Opere*, vol. II, p. 606.

⁶⁴ Al. Zub, *Nota asupra ediției*, *ibidem*, p. 37.

⁶⁵ Kogălniceanu, *Avant-propos*, la *Fragments tirés des chroniques moldaves et valaques*, Iași, 1845, p. v, vii-ix, xi-xv. Între timp, varianta *roumain* fusese pusă în circulație de Colson, *De l'état présent* (în 1839), iar Vaillant popularizase forma *La Romanie* (în 1844). Ambii autori francezi erau totuși familiari cu *Istoria* lui Kogălniceanu și pot fi considerați ca fiind influențați de el. Cel puțin el pare să fi folosit primul forma *La Roumanie*.

Die Heirathsgebräuche der romunischen Bauern in der Wallachei

Mitgetheilt von W. Alexis

Bei den romunischen Landleuten der Moldau und Wallachei herrschen noch viele alte Sitten, die gleich ihrer Sprache an ihre römische Abkunft erinnern und wenig bekannt sind. Nachfolgende interessante Züge über ihre Heirathsgebräuche verdankt der Referent den Mittheilungen des jungen Bojaren, Herrn *Michael Kogalnitshan*, der sich gegenwärtig in Berlin zur Vollendung seiner Studien aufhält und mit lebendigem Eifer die Dokumente über die Eigenthümlichkeiten eines alten Volksstamms sammelt, der so viele Jahrhunderte vom europäischen Bildungsprozesse unberührt geblieben ist.

* * *

Wenn ein junger Bauer einem Mädchen begegnet, das ihm gefällt, so muß er sich an die Brautwerber wenden, welche auf romunisch *petitori* heißen, und ihnen seine Herzensangelegenheiten vortragen. Deren Geschäft ist es nun, sich von der Lage der Dinge zu unterrichten, und namentlich, vorausgesetzt, daß sie die Verhältnisse des Bräutigams kennen, genaue Nachrichten über die Familie der Braut einzuziehen. Sind sie bei sich im Reinen, daß die Partie sich schicken würde, so wenden sie sich an die Eltern des Mädchens. Durch indirecte Fragen werden sie ausgeforscht, wie es mit ihrem Vermögen steht, ihren Gesinnungen gegen die Tochter, und was sie ihr wohl mitgeben möchten. Vor Allem aber wird an sie die Frage gestellt: ob sie auch echter romunischer Abkunft sind? denn kein Bauer heirathet eine Frau aus einem andern Stamme als dem seinigen. Das wallachische Sprichwort sagt: „Wenn du eine Frau nimmst, so kenne zuvor ihren Stamm und Samen.“

Merken die Werber, daß Vater und Mutter nicht abgeneigt sind, so gehen sie fort, kommen aber nach einigen Tagen, und zwar dann in Begleitung des jungen Mannes und seiner Eltern wieder. Einer von ihnen richtet nun folgende feierliche Rede an den Vater des Mädchens: „Unsere Vorfahren, als sie auf die Jagd gingen, haben das Land entdeckt, welches wir jezt bewohnen. Jezt nähren wir uns von seiner Milch und seinem Honig. Als nun der werthe Herr hier nach ihrem Beispiele auch jagen ging, traf er auf eine Hindin, die, voller Scham und Sitte, die Flucht ergriff. Wir sind ihrer Fährte gefolgt und die Fährte hat uns hieher geführt. Euch fordern wir nun auf, diese Hindin uns herauszugeben oder uns den Ort zu zeigen, wo sie sich versteckt hat.“

Die Eltern antworten nun, es sey kein Wild der Art in ihr Haus gekommen; aber die Brautwerber dringen, und um sie los zu werden, führen sie ihnen irgend eine alte Jungfer, mit Lumpen behangen, vor und fragen, ob es die sey, die sie suchen? Die *Petitori* verneinen das und erklären, die Jungfrau, welche sie suchten, habe: „Haare, blond wie Gold, Augen wie ein Falke, Zähne weißer als Perlen, Lippen röther als Kirschen, den Leib einer Löwin, die Kehle einer Gans, den Hals eines Schwans, Finger zarter als Wachs, und ein Gesicht, strahlender als Sonne und Mond.“ Die Eltern verharren beim Leugnen: eine solche Hirschkuh habe sich nie zu ihnen verirrt. Aber die Werber erwidern, sie haben die besten Spurhunde, welche ihnen die sichersten Zeichen gegeben, daß eine solche Hirschkuh sich im Hause versteckt halte. Wenn endlich Alles umsonst ist, drohen sie mit Gewalt der Waffen. Da erst müssen die Eltern nachgeben, und sie führen die Tochter vor, welche gewiß heut so vortheilhaft als möglich gekleidet ist.

Wenn sie erscheint, so schreit Alles augenblicklich auf: „das ist die Hindin!“ Auf der Stelle wird nun der Priester herbeigeht, und in seiner Gegenwart wechselt man die

Ringe. Ist dies geschehen, muß das junge Mädchen die Stube verlassen. Die andern Alle setzen sich zu Tisch, und stehen nicht eher auf, als bis der Hochzeittag beschlossen ist. Am nächsten Montag vor diesem Tage (es ist in der Regel ein Sonntag) versammeln sich die erwandten sowohl beim Bräutigam als bei der Braut. Musikanten begleiten sie, und unter Gesang und Spiel wird ein großes Familienessen abgehalten. Ist dies vorüber, so gehen sämtliche Frauen und Mädchen an das Sieben des Mehls, das zum Hochzeittag bestimmt ist. Dieser Tag heißt deshalb der *Siebetag*. Wenn fertig gesiebt ist, tanzen die Jungen bis in die Nacht hinein, die Alten trinken und plaudern.

Sind die Häuser der beiden Verlobten in ein und demselben Dorfe, oder doch nur durch einen Tagmarsch getrennt, so fängt der Hochzeitschmaus beim Bräutigam am Donnerstage an und dauert bis nächsten Sonntag. Während dem darf der Tisch von Morgen bis Abend nicht leer werden, und jeden Abend gibt es Tanz. Wohnen die Brautleute aber in größere Entfernung von einander, so beginnt das Fest schon am Montag Abend und dauert, bis es an der Zeit ist, sich auf den Weg zu machen, um am Sonntag zur Braut zu kommen. Am Abend vor der eigentlichen Hochzeit erscheint einer der nächsten Anverwandten des Bräutigams mit Musik vor dem Brauthause, um der Braut die Geschenke desselben zu bringen. Diese bestehen in der Regel in allerlei Stoffen, Bändern, bunten Tüchern, Dukaten und Rupien. Diese müssen jedoch durchlöchert seyn, damit die junge Frau sie als Halsband tragen kann. Wie gesagt, wenn der junge Bauer nicht zu weit entfernt von der Braut wohnt, so bescheidet er die Seinigen erst zum Sonntag Morgen, um den Zug zur Braut anzutreten, wohnt sie aber in einem entfernten Dorfe, so rückt er schon am Mittwoch oder Donnerstag mit dem Trosse aus. Zu Pferde muß natürlich dieser feierliche Aufzug seyn, nur seine Eltern dürfen fahren. Einige sprengen voraus, um die Ankunft zu melden. In manchen Orten herrscht nun folgender Gebrauch.

Die Verwandten der Braut reiten diesen Abgesandten entgegen, und es ist ihre Aufgabe, Alles daran zu setzen, daß sie nicht bis zur Braut dringen. Gelingt es, sie zu fassen, so bindet man ihnen gewöhnlich die Hände und läßt sie verkehrt auf's Pferd setzen, oder führt sie zu Fuß, immer aber wie Gefangene in's Haus. Hier fragt man sie, was sie zu sagen haben? Ihre Antwort lautet nun in der Regel: sie seyen ausgesickt, um den Krieg zu erklären, und die Soldaten würden bald nachkommen, um das Schloß anzugreifen. Auf diese Weise bindet man sie wieder los und nöthigt sie, einige Gläser Wein zu leeren. Dann führen die nämlichen Personen, welche sie gefangen nahmen, sie wieder auf den Weg zum Bräutigam zurück und geben ihnen, sobald sie in seine Nähe kommen, die Freiheit. Aber wohl müssen sie sich vorsehen und selbst alsbald kehrt machen, denn ihnen widerfährt dasselbe Schicksal, wenn das Gefolge des Bräutigam sie einfangen kann.

* * *

Wenn der Zug des Bräutigams durch ein Dorf kommt, oder vor dem Hause der Braut anlangt, feuern sie Pistolen und Flinten ab und schreien beständig: *Nuntalassi! Nuntalassi!* Dieses Wortes wegen wird auch die ganze Sippschaft des Bräutigams *Nuntalassi* genannt.* Bei diesem Schießen und Schreien tummeln sie galoppirend ihre Pferde im Kreise. Die Hochzeitgäste im Brauthause stürzen heraus und antworten ihnen durch Schüsse und dasselbe, Allen unverständliche und doch so bedeutungsvolle Wort. Dann findet wohl unter den vereinten Hochzeitgästen ein großer Wettlauf zu Pferde statt, und der Sieger empfängt aus den Händen der Braut ein gesticktes Schnupftuch. Das Pferd wird mit einem Blumenkranze geschmückt.

Am Abend nach der Vesper beginnt der Zug der Verlobten nach der Kirche mit allem nur möglichen Pomp. Die Braut ist ganz bedeckt mit einem gold- und silberdurchwirkten Schleier, der nach allen Seiten in großen Falten herabfällt. An andern Orten trägt sie nur reiche goldene Fransen, die vom Kopfe bis zum Knie sich senken. Jedenfalls aber muß sie mit einem Gürtel angethan seyn, den nur der Gatte das Recht hat zu lösen. Ihr voran geht eine Musikbande, zwei Brautjungfern führen sie. Hinter ihr kommt der Bräutigam, ebenfalls von zwei Brautführern begleitet. Die Eltern und Freunde schließen den Zug. In der Mitte der Kirche bleiben die Verlobten auf einem Teppich stehen, den man mit Geldstücken bestreuen muß, die nachher dem Priester und den Sängern zufallen.

Bei den Hochzeiten der orthodoxen Kirche missen jedesmal ein Mann und eine Frau in gewissen Jahren die Brautleute während aller Ceremonien begleiten. In der Regel sind diese Anstandspersonen von höherm Stande, denn unter ihrem Schutze treten die jungen Verheiratheten selbstständig in die Welt ein. Daher stehen sie in der Kirche auch dicht hinter ihnen und halten die Hochzeitfackeln in ihren Händen. Der Priester spricht nach verschiedenen Gebeten das *conjungo vos* aus, und wechselt hierauf nicht weniger als dreimal ihre Ringe; eben so oft geschieht dies mit den Kränzen, die beide auf dem Kopfe tragen. Darauf fassen sich der Priester, die Getrauten und die beiden Ehrenpersonen an der Hand und machen dreimal die Runde um den zum Altar geweihten Tisch. Während dem singen die bestellten Sänger einen Psalm, und die Eltern und Anverwandten werfen kleine Parastücke und Nüsse für die Kinder aus, ganz nach Sitte der alten Römer. Bedeuten soll es, daß die jungen Eheleute nunmehr die Spiele der Kindheit aufgeben. Nun hält der Priester den Verheiratheten – in der Kirche während der heiligen Handlung! – einen Honigkuchen vor den Mund, daß sie zubeißen sollen, aber wenn die Lippen daran sind, zieht er ihn schnell zurück. Dies Spiel dauert, unter allgemeinem Gelächter, so lange, bis Einer doch glücklich zuschnappt, oder der Priester sich endlich erbarmt und ihnen das süße Brod in den Mund steckt. Was es bedeutet, darüber sind die Meinungen verschieden.

Die Kirche wird in der nämlichen Ordnung, wie man sie betrat, verlassen; voran die Musikanten, die ein Hochzeitlied spielen, und hinterher alle Einwohner des Dorfs, die ihr Nuntalassi schreien. In einigen Dörfern stellt sich die junge Frau, wenn sie nach Hause gekommen ist, auf die Schwelle und besprengt Alle, die zum Glückwünschen kommen, mit Rosenwasser. An andern Orten stellt man vor das Haus einen Tisch mit Blumen, Brod, Wein, Salz und Korn. Die junge Frau tritt hinauf und wirft Weizenkörner, mit Salz vermischt, nach Norden, Süden, Westen und Osten. Ist dies geschehen, steigt sie wieder herunter und wäscht ihrem Schwiegervater die Füße. Hiemit ist ihr Geschäft dieses Tages vollbracht. Sie setzt sich auf einen erhöhten, von Kissen gebauten Sitz zwischen ihre Mutter und Schwiegermutter, und darf nun den ganzen Abend zu Niemand sprechen, als ihren beiden Nachbarinnen: die andern jungen Leute tanzen. Beim Abendtisch hat der Priester den ersten Platz, muß aber zuvor über alle Schüsseln den Segen sprechen. Die jungen Eheleute sitzen ihm zunächst, dann die Schwiegereltern. Auf der Hochzeittafel dürfen eine saure Suppe und Kohl mit Speck, die Lieblings Speisen der romunischen Wallachen, nicht fehlen. Diese Mahlzeit dauert bis gegen drei Uhr Morgens. Dann bringen die Köchinnen einen gebratenen Hahn, der noch mit seinen Federn geschmückt ist. Einer der Gäste ist vorher unter den Tisch gekrochen, und kräht, im Namen des stummen Gastes, so gut er kann, den neuen Tag an. Die Köchinnen bekommen ein Geschenk, und mit einem Gebet für das Wohlergehen der Neuvermählten schließt die Mahlzeit. Nun nimmt der junge Ehemann seine Frau bei der Hand

und tritt mit ihr in die Mitte der Stube. Der Kirchensänger oder eine andere geistliche Person verliest hierauf mit lauter Stimme die Liste der gesammten Mitgift der Frau. Diese hat bis dahin frei ausgelegen, daß Alle sie besichtigen können. Jezt wird sie auf Wagen gepackt und in das Haus des Mannes geführt.

* Hier ist abermals ein sprachliches Merkmal der römischen Abkunft der romunischen Wallachen. Das *Nuntalassi* wird nämlich vom lateinischen *Talassius* oder *Nunc Talassio* abgeleitet. Bei ihren Hochzeitfesten riefen die Römer im festlichen Tanze: *Talassio* oder *Nunc Talassio!* Nach der Legende, die Livius (Lib 1. c. 9) mittheilt, rührt der Name vom Sabinerraube her. Talassius hatte sich die Schönste gegriffen; als sie ihm zugeführt wurde, fragten die Römer: für wen? und erhielten zur Antwort: für den Talassius. (n.a.)

* * *

Eine ernstere Ceremonie folgt. Irgend ein Freund der Neuverheiratheten nimmt für sie das Wort: er zählt alle die Wohlthaten auf, welche sie im elterlichen Hause genossen, und endet seine Dankadresse damit, daß er die Eltern bittet, der Tochter noch ihren Segen mitzugeben. Vater und Mutter thun dies, indem sie sie umarmen. Jezt schließt sie auch der Gatte in die seinigen, und man rüstet sich zum Aufbruch. Noch reicht man ihnen einen Becher Wein zum trinken, er heißt: *der Trunk auf den weißen Weg*. Aber an der Hausthür werden die Scheidenden noch einmal von den Brüdern oder andern Verwandten aufgehalten. Man hat mit Aerten und Hacken die Thür verrammelt. Der junge Mann muß sich loskaufen durch das Versprechen irgend eines Geschenks, gewöhnlich eines weißen Pferds. Nun endlich kann der junge Mann sich auf seines schwingen. Die Frau steigt in den Wagen, wo Mutter, Schwester oder eine der Hochzeitsfackelträgerinnen sie begleiten; denn sonst darf weder ein Verwandter noch ein Diener aus dem elterlichen Hause sie in das ihres Gatten begleiten. Nur wenn dieses so weit entfernt ist, daß sie es vor Sonnenaufgang nicht erreichen können, wird das Hochzeitbett im Hause des Schwiegervaters aufgeschlagen. Für diesen Fall führt der Gatte die Frau erst am nächsten Morgen nach Haus.

In andern Dörfern ist noch eine andere Sitte der alten Römer in Kraft geblieben. Wenn der junge Mann seine Frau fortführen will, sperren ihn die Verwandten in eine Kammer und geben ihm irgend eine alte Frau zur Gesellschaft. Der Mann pocht nun an die Thür und fordert, man solle sie öffnen. Man schlägt es ihm ab; er bittet, er droht. Wenn er sieht, daß Alles umsonst ist, erbricht er die Thür, dringt in's Zimmer, nimmt seine Frau in die Arme und verschafft sich mit Gewalt einen Weg durch die Verwandten, welche es verhindern wollen. Als Grund für diese Komödie wird angeführt, es solle der Sittsamkeit wegen den Anschein haben, als würde die Tochter mit Gewalt zur Heirath gezwungen. Ist sie endlich in's Haus des Gatten gelangt, so wird sie von allen Frauen umringt, die ihr Wein bieten und was sonst zu ihrer Erholung nöthig ist, bevor sie sie in's Brautgemach führen. Hier an der Schwelle nimmt sie entweder der Schwiegervater oder die Schwiegermutter in die Arme und schwingt sie über die Schwelle, so daß ihre Füße dieselbe nicht berühren dürfen. Der Gebrauch kommt schon bei den Römern vor. Entweder ist es eine Erinnerung an den Sabinerraub, oder überhaupt eine Manifestation, daß die junge Frau gezwungen werde. Uebrigens war die Schwelle der Göttin Vesta geheiligt; sie durfte nicht beleidigt werden. Am Abend nach der Hochzeit finden sich alle verheiratheten Personen, die zum Fest gehören, bei den Neuvermählten ein; die Junggesellen und Jungfrauen sind davon ausgeschlossen. Bei dieser Versammlung wird der Kopf der jungen Frau mit einem Tuche oder Schleier umwunden; denn nur die Jungfrauen gehen im bloßen Schmuck der Haare.

Bei den Bojarenhochzeiten, wie sie jetzt sind, finden weit weniger Feierlichkeiten Statt. Leider aber sind diese Ehen durchgängig nichts als Geldspekulationen. Die Mitgift der Tochter ist ein Ehrenpunkt der Familie, fällt also ganz unverhältnißmäßig groß, und in der Regel so aus, daß die Söhne fast leer ausgehen. Um sich und ihre Familie im Glanz zu erhalten, ist also wieder deren Aufgabe, sich nach einer möglichst reich ausgestatteten Bojarentochter umzusehen. Neigung und Achtung kommen nie in's Spiel.

Sobald die Tochter das dreizehnte oder vierzehnte Jahr erreicht hat, sind es ihr Eltern, welche sich nach einer schicklichen Partie umsehen. Sie wird zwei oder drei Männern zugleich angeboten, denen man den Betrag ihrer Aussteuer angibt. Häufig erfolgt nun ein Handeln, die Käufer fordern mehr, und man schlägt die Tochter am Ende an den Mindestfordernden los. So wenig als dabei die Neigung des jungen Mädchens, kommen die übrigen Verhältnisse des Bräutigams in Betracht; oft wird ein Kind mit einem ganz alten Manne verheirathet. Das Mädchen hat noch kein Urtheil, und sie fügt sich mit Gleichgültigkeit in die Sache. Seit dem letzten Kriege zwischen Russen und Türken hat sich indessen die Lage der Bojaren sehr verbessert. Dies fängt auch schon an, auf ihre moralischen Zustände zurückzuwirken, und alle Reisenden, welche in den letzten Jahren die Moldau und Wallachei besucht, sind des Lobes voll über die freundliche Aufnahme. Ein stärkerer Verkehr mit dem gebildeten Europa wird immer vortheilhaft auf diese vernachlässigten Länder zurückwirken.

* * *

Einige Tage vor der Hochzeit senden sich beide Brautleute ihre Hochzeitgeschenke zu, wobei natürlich der Bräutigam den Anfang macht. Was nur aus Paris Kostbares, Zartes und Neues angekommen ist, muß darunter seyn. Die Braut erhält Caschemire, Diamantenschmuck, Lyoner Seidenstoffe, Stickereien, Perlen, Hüte, Bänder; kurz Schmuck und Putz jeder Art, was aufzutreiben ist. Am Abende vor dem Hochzeitstage finden sich die jungen Leute von Stände bei der Braut ein. Die Damen arbeiten an den goldenen Fransen, welche die Braut am Morgen tragen wird, und die Cavaliere leisten dabei hülfreiche Hand. Dies Geschäft kann übrigens nur von Unverheiratheten besorgt werden, doch wird es meist von zwei bejahrteren Tanten der Braut geleitet. Ist es fertig, wird ein französischer oder deutscher Tanz aufgeführt. Dieser Abend heißt in der Landessprache die *peteala*. Am andern Tage um vier Uhr Nachmittags findet die Trauung Statt, aber bei den Bojaren nicht in der Kirche, sondern im Hause der Braut. Bei Bojaren der ersten Classe verrichtet der Erzbischof, bei Kleinbojaren der Bischof die Einsegnung. Diese Prälaten erscheinen immer im Gefolge reich geschmückter Diakonen. Wenn die Ceremonie beginnen soll, treten der Bojar und die Ehrendame, welche die Fackeln tragen sollen, hervor und die Eltern der Verlobten treten ihnen gegenüber. Zwei reichgekleidete Diener an den Thüren besprengen mit wohlriechendem Wasser, das sie in silbernen Weihkesseln halten, die Ankommenden. Sind Alle versammelt, so überreicht der Bischof dem Bojaren und der Dame die Fackeln. Zwei Brautführer und zwei Brautjungfern führen die Verlobten vor einen zum Altar zugerichteten Tisch, wo sich die letzteren auf einen Teppich stellen, der hier mit Dukaten für die geringen Geistlichen bestreut seyn muß. Der Prälat, in vollen Pontificalibus, liest den Segen ab und gibt den Brautleuten dabei aus einem Glase Wein zu trinken. Es ist der Trank gegenseitiger Liebe und Eintracht, und das Glas Wein vertritt hier die Stelle des Honigbrodes der Bauern. Im Uebrigen endigt die Ceremonie wie bei den Hochzeiten der letzteren. Statt der Nüsse und Paras aber streut ein Sekretär des Mannes Bonbons und Goldstücke aus einem reichgestickten weissen Schnupftuche aus.

Nach der Einsegnung folgt Gesang und Tanz, einheimischer und europäischer. Darauf geht es in den Speisesaal, und die Verheiratheten nehmen die ersten Plätze ein. Nach dem Essen von Neuem Tanz, der bis Tagesanbruch dauert. Am andern Morgen weckt eine Musikbande die Neuverheiratheten mit einem Liede, das anhebt: „Steh auf! steh auf, Geliebte mein!“ Am nächsten Abend ist wieder Gesellschaft bei den jungen Ehegatten. Man tanzt den sogenannten Bräzeltanz, indem die ganze Gesellschaft, Alt und Jung, sich bei der Hand faßt und die Runde macht. Während dessen hält ein Anverwandter beider Familien ein verknüpftes Band, in welches mehrere Zuckerbräzeln eingehängt sind, und hängt es als eine Art Halsband erst dem einen, dann dem andern Schwiegervater, endlich auch den beiden Schwiegermüttern nach der Reihe um den Hals. Am dritten Tage nach der Hochzeit beginnen die Besuche der jungen Eheleute bei allen Verwandten und Freunden nach der Reihe. Die junge Frau trägt dabei, wie auch auf den Bällen, immersort ihr Hochzeitskleid. Es fügt sich daher wohl, daß auf manchem Balle mehrere Brautkleider zugleich gesehen werden. Bei sehr bedeutenden Familien tragen wohl der Fürst und die Fürstin selbst die Hochzeit fackeln; alsdann ist aber auch die Hochzeit auf dem Schlosse. Die Hofequipagen holen die Braut, und dem Bräutigam werden die Leibpferde des Fürsten geschickt, beides mit allem möglichen Pomp. Besonders sind alsdann die Pferdeköpfe und die Instrumente der Musiker mit strahlenden, weißen, goldgesäumten Tüchern geschmückt. An reichen Hochzeitgeschenken des Fürsten fehlt es nicht, und ein großer Fackelzug geleitet die Getrauten in ihre Wohnung zurück.

„Morgenblatt für gebildete Stände“, An. XXXI, nr. 42 (18. Februar 1837), 165-166; nr. 43 (20. Februar 1837), 171-172; nr. 44 (21. Februar 1837), 174-175; nr. 45 (22. Februar 1837), 177-178.

Traducere

Obiceiurile de căsătorie ale țăranilor români din Țara Românească

Comunicate de W. Alexis

Printre țăranii români din Moldova și Țara Românească prevalează încă multe obiceiuri vechi, care, la fel ca și limba lor, amintesc de originea lor romană⁶⁶ și sunt puțin cunoscute. Următoarele detalii interesante despre obiceiurile lor de căsătorie referentul⁶⁷ le datorează comunicărilor tânărului boier, domnul Mihail Kogălniceanu, care se află în prezent la Berlin pentru a-și completa studiile și adună cu multă râvnă documente despre particularitățile unui popor vechi, care a rămas timp de atâtea secole neatins de procesul european de civilizare.

* * *

Când un tânăr țăran întâlnește o fată care îi place, trebuie să se adreseze unor solici-tanți de mireasă, care în românește se numesc *pețitori*, și să le comunice inclinațiile inimii sale. Sarcina lor este acum să cerceteze starea lucrurilor și, în special, presupunând că cunosc situația mirelui, să adune informații precise despre familia miresei. Dacă

⁶⁶ Argument avansat și în Kogălniceanu, *Histoire*, p. 25: „Nos paysans ont conservé une foule de superstitions romaines, leurs mariages renferment beaucoup de cérémonies pratiquées par les citoyens de Rome”.

⁶⁷ *Der Referent*: adică Alexis însuși.

sunt siguri că perechea se va potrivi, se adresează părinților fetei. Prin întrebări indirecte, aceștia sunt chestionați despre averea lor, intențiile lor cu privire la fiică și cu ce ar dori să o înzestreze. Dar mai presus de toate, li se pune întrebarea dacă ei sunt chiar de origine curat românească? Căci niciun țăran nu-și ia de nevastă o femeie dintr-un alt neam decât al său. Proverbul românesc spune: „Dacă îți iei o soție, cunoaște-i mai întâi vița și sămânța”⁶⁸.

Dacă peștorii observă că tatăl și mama nu sunt potrivnici, se duc, dar se și întorc după câteva zile, însoțiți de tânăr și de părinții săi. Unul dintre ei se adresează acum tatălui fetei cu următorul discurs solemn: „Strămoșii noștri, în timp ce vânau, au descoperit pământul pe care îl locuim acum. Acum ne hrănim cu laptele și mierea lui. Când vrednicul domn a mers la vânătoare aici, urmându-le pilda, a dat de o căprioară care, plină de rușine și cumișenie, a fugit. I-am luat urma, iar urma ne-a condus aici. Acum vă cerem fie să ne predați această căprioară, fie să ne arătați locul unde se ascunde”.

Părinții răspund acum că nicio fiară de acest fel nu a intrat în casa lor, dar peștorii insistă; ca să scape de ei, aduc în fața lor o fată bătrână, îmbrăcată în zdrențe, și îi întreabă dacă ea este cea pe care o caută. Peștorii neagă acest lucru și precizează că fata pe care o caută are „păr blond ca aurul, ochi ca de șoim, dinți mai albi decât perlele, buze mai roșii decât cireșele, corp de leoaică, gât de găscă, gât de lebădă, degete mai delicate decât ceara și o față mai strălucitoare decât soarele și luna”. Părinții stăruie în negare: o astfel de căprioară nu s-a rătăcit niciodată pe la ei. Dar peștorii răspund că au cei mai buni câini de urmărire, care le dăduseră cele mai sigure semne că o astfel de căprioară se ascundea în casă. Când, în fine, nimic nu dă rezultate, ei amenință că vor recurge la arme. Abia atunci părinții trebuie să cedeze și să o prezinte pe fiica lor, care acum neapărat este îmbrăcată cât se poate de elegant.

Când apare ea, toată lumea strigă într-o clipită: „Iată căprioara!” Preotul este apoi chemat imediat, iar inelele sunt schimbate în prezența sa. După aceasta, tânăra fată trebuie să părăsească încăperea. Ceilalți se așază la masă și nu se ridică până nu se hotărăște ziua nunții. În luna care urmează acestei zile (de obicei este duminică), rudele se adună atât la casa mirelui, cât și la cea a miresei. Muzicienii îi însoțesc și se țin o mare masă festivă de familie, cu cântece și jocuri. Odată terminată aceasta, toate femeile și fetele merg să ceară făina destinată zilei nunții. De aceea, această zi se numește *Ziua cernutului*. Când se termină cernerea, tinerii dansează până în noapte, bătrânii beau și stau de vorbă.

Dacă casele celor doi logodiți se află în același sat sau doar la o zi de mers pe jos distanță, ceremonia începe joia la mire și durează până duminica următoare. În acest interval, masa trebuie să fie plină de dimineața până seara, iar în fiecare seară se dansează. Dacă însă mirele și mireasa locuiesc departe unul de celălalt, ceremonia începe luni seară și durează până duminică, când vine ceasul să plece să o întâlnească pe mireasă. În ajunul nunții propriu-zise, una dintre cele mai apropiate rude ale mirelui apare în fața casei miresei cu muzică, pentru a-i aduce acesteia darurile. Acestea constau de obicei în tot felul de țesături, panglici, pânze colorate, galbeni și rupii⁶⁹. Trebuie să fie însă găurite, astfel încât tânăra femeie să le poată purta drept salbă. După cum s-a mai spus,

⁶⁸ Element probabil adaptat de la Damaschin Bojincă: „arar se află adevărat român să ia muere de alt neam, tocma și din ghintele cele cu sine de o lege, ba încă nici într-alte sate bucuroși caută sieși muere zicând: să-i ști vița și sămânța”: Bojincă, *Anticile Romanilor*, vol. I, p. 203 n. 1. Zicala este citată de Kogălniceanu și în *Histoire*, p. 26: „lorsque vous prenez une femme, sachez en l'origine et la souche”.

⁶⁹ *Rupie*: veche monedă de aur sau argint; după unele surse un sfert de galben, după altele un sfert de leu (< tc. *riib* „sfert”).

dacă tânărul țăran nu locuiește prea departe de mireasă, îi va trimite pe ai lui să o întâmpine abia duminică dimineața, dar dacă aceasta locuiește într-un sat îndepărtat, va pleca cu ceata miercuri sau joi. Firește, această deplasare festivă trebuie să fie făcută călare; doar părinții lui au voie să conducă. Unii galopează înainte ca să vestească sosirea. În unele locuri, acum are loc următorul obicei.

Rudele miresei încalecă pentru a-i întâmpina pe acești soli și este de datoria lor să facă tot ce le stă în putință pentru a-i împiedica să ajungă la mireasă. Dacă reușesc să-i prindă pe unii, acestora li se leagă de obicei mâinile și sunt puși de-a-îndăratelea pe cal, sau sunt conduși pe jos, dar tot ca niște ostateci, în casă. Aici sunt întrebați ce au de spus? Răspunsul lor sună de obicei așa: că au fost trimiși să declare război și că soldații îi vor urma în curând pentru a ataca cetatea. În felul acesta sunt din nou dezlegați și obligați să golească câteva pahare de vin. Apoi, aceiași oameni care i-au prins îi conduc înapoi la mire și, de îndată ce se apropie de el, îi eliberează. Dar trebuie să fie atenți și să se întoarcă imediat, pentru că aceeași soartă le va reveni dacă ceata mirelui îi va prinde.

* * *

Când alaiul mirelui trece printr-un sat sau când ajunge la casa miresei, trage cu pistoale și puști și strigă încontinuu: *Nuntalassi! Nuntalassi!* De la acest cuvânt, chiar toate neamurile mirelui sunt numite *nuntalassi*⁷⁰. În timp ce trag cu armele și strigă, își mână caii în cerc. Nuntașii din casa miresei ies în grabă afară și le răspund cu focuri și cu același cuvânt de neînțeles, dar totuși plin de tâlc. Apoi are loc o mare cursă de cai chiar printre nuntașii adunați, iar câștigătorul primește o batistă brodată din mâinile miresei. Calul este împodobit cu o cunună de flori.

Seara, după vecernie, alaiul logodnicilor pornește spre biserică cu tot fastul posibil. Mireasa este complet acoperită cu un voal țesut cu aur și argint, care cade în falduri mari pe toate părțile. În alte locuri, ea poartă doar franjuri aurii bogate, care coboară de la cap până la genunchi. În orice caz, ea trebuie să poarte o cingătoare pe care numai soțul are dreptul să o dezlege⁷¹. Înaintea ei merge o fanfară, iar două domnișoare de onoare o conduc. În spatele ei vine mirele, însoțit și el de doi cavaleri de onoare. Părinții și prietenii închid alaiul. În mijlocul bisericii, logodnicii stau pe un covor, care trebuie presărat cu monede, care apoi sunt date preotului și țârcovnicilor.

La nunțile din Biserica Ortodoxă, un bărbat și o femeie de o anumită vârstă îi însoțesc întotdeauna pe miri în timpul tuturor ceremoniilor. De regulă, acești însoțitori au un statut mai înalt, deoarece sub tutela lor tinerii căsătoriți intră în lume independent.

⁷⁰ Iată încă o mărturie lingvistică a originii romane a valahilor români. *Nuntalassi* derivă din latinescul *Talassius* sau *Nunc Talassio*. La sărbătorile lor de nuntă, romanii strigau într-un dans festiv: *Talassio* sau *Nunc Talassio!* Conform legendei lui Liviu (Cartea I, cap. 9), numele provine de la răpirea sabinelor. *Talassius* a furat-o pe cea mai frumoasă; când a fost adusă la el, romanii au întrebat: pentru cine?, și au primit răspunsul: pentru *Talassius*.

[Nota autorului, A.D.-F.] Etimologie fantezistă, luată tot de la Damaschin Bojincă, *Anticile Romanilor*, vol. I, p. 214; a circulat și în numeroase alte lucrări, înainte să fie desființată de S. Fl. Marian, *Nunta la români*, p. 660.

⁷¹ Cf. Damaschin Bojincă, *Anticile Romanilor*, vol. I, p. 207 n. 2: „Fața miresei se acoperea cu o pânză ce se chema *flameum*. Asemenea pânză întrebuințează și miresele românești cu care așa se învăluesc, acoperând tot capul, cât numai ochii lor se pot vedea”; „Asemenea încingere și descingere se îndatinează și până astăzi la români, tocmai în acel mod, ca și oarecândva la strămoșii romani, precum prea cunoscut este” (*ibidem*, p. 207, n. 3). De data aceasta, S. Fl. Marian, *Nunta la români*, p. 263, 381, acceptă aceste practici ca fiind „o rămășiță de la străbunii noștri romani”.

De aceea stau imediat în spatele lor în biserică și țin făcliile de nuntă în mâini. După diverse rugăciuni, preotul rostește *conjungo vos*⁷² și schimbă apoi nu mai puțin de trei ori inelele lor. Acest lucru se întâmplă la fel de des și cu cununile pe care amândoi le poartă pe cap. Preotul, mirele și mireasa și cele două persoane de onoare se țin apoi de mână și merg de trei ori în jurul mesei sfințite ca altar. În acest timp, psalții de serviciu cântă un psalm, iar părinții și rudele aruncă părăluțe și nuci pentru copii, exact așa cum făceau romanii din vechime. Se înțelege că tânărul cuplu renunță acum la jocurile copilăriei. Acum preotul ține în fața gurilor cuplului căsătorit – în biserică în timpul sfintei slujbe! – o prăjitură cu miere din care să muște, dar când buzele lor se apropie, el o trage repede înapoi. Jocul acesta continuă, în hohote de râs obștesc, până când unul dintre ei apucă, în sfârșit, bucata sau preotul are, în sfârșit, milă de ei și le pune pâinea dulce în gură. În privința semnificației, părerile sunt împărțite.

Lumea iese din biserică în aceeași ordine în care a intrat; mai întâi muzicienii care cântă un cântec de nuntă, iar în spatele lor toți locuitorii satului strigându-și *Nuntalassi*-ul. În unele sate, când fata se întoarce acasă, stă în prag și stropește cu apă de trandafiri pe toți cei care vin să o felicite. În alte locuri, se pune în fața casei o masă cu flori, pâine, vin, sare și cereale. Fata se ridică și aruncă boabe de grâu amestecate cu sare spre nord, sud, vest și est. După ce face aceasta, ea coboară din nou și îi spală picioarele socrului ei. Aceasta este ultima ei sarcină în această zi. Stă pe un scaun ridicat, făcut din perne, între mama și soacra ei și acum nu are voie să vorbească cu nimeni toată seara, în afară de cele două vecine ale ei: ceilalți tineri dansează. La masa de seară, preotul are primul loc, dar trebuie mai întâi să binecuvânteze toate bucatele. Tânărul cuplu stă lângă el, apoi socrii. De pe masa de nuntă nu poate lipsi ciorba acră și varza cu slănină, mâncărurile preferate ale valahilor români. Această masă durează până pe la trei dimineața. Apoi bucătăresele aduc un cocoș fript, cu tot cu penele sale. Unul dintre oaspeți s-a strecurat sub masă și, în numele oaspetelui mut, vestește cât se poate de bine noua zi. Bucătăresele primesc un cadou, iar masa se încheie cu o rugăciune pentru bunăstarea proaspeților căsătoriți. Acum, tânărul soț își ia soția de mână și pășește cu ea în mijlocul camerei. Psaltul sau altă față bisericească citește apoi cu voce tare lista întregii zestre a femeii. Până atunci, fusese deschisă privirii, astfel încât să o vadă toată lumea. Acum este pusă pe o căruță și dusă la casa bărbatului.

* * *

Urmează o ceremonie mai solemnă. Un prieten al proaspeților căsătoriți ia cuvântul în locul lor: enumeră toate binecuvântările de care s-au bucurat în casa părinților lor și își încheie discursul de mulțumire rugându-i pe părinți să-i dea fiicei binecuvântarea lor. Tatăl și mama fac asta îmbrățișând-o. Acum și soțul îi include între ai lui, iar ei se pregătesc de plecare. Li se mai dă să bea o cupă de vin, numită: *băutura pe calea albă*⁷³. Dar, la ușa de la intrare, cuplul care pleacă este oprit din nou de frați sau de alte rude. Ușa era baricadată cu târnăcoape și sape. Tânărul trebuie să-și cumpere libertatea promițând un fel de cadou, de obicei un cal alb. Acum, el poate în sfârșit să încalece. Femeia urcă în car, unde o însoțesc mama, sora ei sau una dintre purtătoarele de făclii de nuntă. Altfel, nicio rudă, niciun servitor din casa părinților ei nu o poate însoți la casa soțului

⁷² *conjungo vos*: „vă înjug” (lat.), adică „vă unesc în căsătorie”.

⁷³ *Calea albă*: cu înțelesul de „curată, nevinovată”, ultimul drum al fecioriei (S. Fl. Marian, *Nunta la români*, p. 597 n. 2).

ei. Numai dacă aceasta este atât de departe, încât nu pot ajunge la ea înainte de răsăritul soarelui, patul nunții se pregătește în casa socrului. În acest caz, soțul o duce pe femeie acasă a doua zi dimineată.

În alte sate a rămas în uz un alt obicei al romanilor antici. Când tânărul vrea să-și ia soția, rudele îl încuie într-o cameră și îi dau de companie o bătrână. Bărbatul bate acum la ușă și cere să i se deschidă. I se refuză; el imploră, el amenință. Când vede că totul este în zadar, sparge ușa, intră în cameră, își ia soția în brațe și își croiește drumul cu forță printre rudele care încearcă să-l împiedice. Acest scenariu este motivat de ideea că, de dragul decenței, ar trebui să pară că fiica ar fi fost obligată să se căsătorească cu forța. Când ajunge în sfârșit la casa soțului ei, este înconjurată de toate femeile care îi oferă vin și ce altceva este necesar pentru a se destinde înainte de a o conduce în camera nupțială. Aici, în prag, fie socrul, fie soacra o ia în brațe și o leagă peste prag, astfel încât picioarele ei să nu-l atingă. Acest obicei datează din epoca romanilor. Fie este o amintire a răpirii sabinelor, fie o înfățișare pe larg a faptului că tânăra este forțată⁷⁴. De altfel, pragul era sacru pentru zeița Vesta; nu avea voie să fie jignită. În seara de după nuntă, toate persoanele căsătorite care asistă la ceremonie se adună lângă cuplul proaspăt cununat; burlacii și fecioarele stau deoparte. La această adunare, capul tinerei neveste este înfășurat cu o basma sau un voal; căci numai fecioarele merg cu tunsoare la vedere.

La nunțile boierești, așa cum sunt astăzi, există mult mai puține ceremonii. Din păcate, aceste căsătorii nu sunt în general decât speculații financiare. Zestrea fiicei este un punct de onoare pentru familie, așa că este din cale afară de mare și, de obicei, atât de mare, încât fiii rămân aproape cu mâinile goale. Ca să-și mențină reputația lor și a familiei, sunt obligați să caute cea mai generos înzestrată fiică boierească posibilă. Afecțiunea și respectul nu intră niciodată în joc.

De îndată ce fiica împlinește vârsta de treisprezece sau paisprezece ani, părinții ei încep să caute o partidă potrivită. Ea este oferită spre căsătorie la doi sau trei bărbați deodată, cărora li se comunică suma zestrei. Adesea, urmează negocieri; cumpărătorii cer mai mult, iar fiica este în cele din urmă vândută celui care cere mai puțin. La fel de puțin cum se ia în considerare preferința tinerei fete, tot așa și celelalte circumstanțe ale mirelui. Adesea, un copil este căsătorit cu un bărbat foarte în vârstă. Fata nu și-a format încă o judecată și se supune situației cu indiferență⁷⁵. De la ultimul război dintre ruși și turci însă, situația boierilor s-a îmbunătățit mult. Acest lucru începe deja să aibă un impact asupra condiției lor morale, iar toți călătorii care au vizitat Moldova și Țara Românească în ultimii ani sunt plini de laude pentru primirea prietenoasă⁷⁶. O legătură mai strânsă cu Europa civilizată va avea un efect din ce în ce mai benefic asupra acestor țări neglijate.

⁷⁴ Cf. din nou Damaschin Bojincă, *Anticile Romanilor*, vol. I, p. 208 n. 1: „Aceasta are rădăcina sa în răpirea sabinelor”.

⁷⁵ Pasajul se inspiră, evident, din cartea lui William Wilkinson, *An Account of the Principalities of Moldavia and Wallachia* (1820). Dăm spre comparație analiza lui Wilkinson din versiunea franceză folosită de Kogălniceanu: „Quand une fille a atteint l'âge de treize à quatorze ans, ses parents commencent à s'occuper de lui trouver un mari. Ils n'attendent pas qu'on leur en fasse la demande; mais ce sont eux qui offrent les premiers sa main, souvent à deux ou trois hommes à la fois, en faisant connaître le montant et la nature de la dot qu'ils sont disposés à donner. La demande d'une dot plus considérable devient l'objet d'une véritable négociation: on s'arrange enfin définitivement avec celui qui paraît le moins exigeant. On ne consulte jamais dans ces occasions les inclinations de la fille; une trop grande disproportion d'âge ou les défauts personnels du futur mari ne paraissent pas de nature à donner lieu à la moindre objection”. William Wilkinson, *Tableau historique, géographique et politique de la Moldavie et de la Valachie*, trad. M. Roquette, Paris, 1824, p. 130-131.

⁷⁶ Aici Kogălniceanu scrie „de bine”: în privat e mai critic, scriind tatălui său, pe 21 februarie, împotriva „minciunilor carii călători străini scriu asupra Moldovii”, cu referire la publicistul francez Saint-Marc

* * *

Cu câteva zile înainte de nuntă, mirii își trimit reciproc cadourile de nuntă, mirele, firește, începând primul. Trebuie neapărat să fie inclus ceva care vine de la Paris, scump, delicat și nou. Mireasa primește cașmir, bijuterii cu diamante, mătase de Lyon, broderii, perle, pălării, panglici; pe scurt, bijuterii și bibelouri de tot felul care se pot găsi. În ajunul zilei nunții, tinerii de rang înalt se adună la casa miresei. Doamnele lucrează la franjurile aurii pe care mireasa le va purta a doua zi, iar cavalerii dau o mână de ajutor. De fapt, lucrul acesta poate fi executat doar de persoane necăsătorite, dar este de obicei supravegheat de două mătuși în vârstă ale miresei. Odată terminat, se interpretează un dans francez sau german. Această seară se numește *peteală* în limba țării. A doua zi la ora patru după-amiaza are loc ceremonia nunții, dar la boieri nu în biserică, ci în casa miresei. Pentru boierii de clasa întâi, Mitropolitul săvârșește binecuvântarea; pentru boierii mici, episcopul. Acești prelați sunt întotdeauna precedați în alai de diaconi în straie bogate. Când ceremonia este pe cale să înceapă, boierul și boiereasa de onoare, care vor ține făcliile, fac un pas înainte, iar părinții cuplului pășesc în fața lor. La porți, doi slujitori bogat îmbrăcați îi stropesc pe cei sosiți cu apă parfumată, pe care o țin în vase de argint cu apă sfințită. Odată ce toată lumea este adunată, episcopul înmânează făcliile boierului și damei. Doi cavaleri de onoare și două domnișoare de onoare îi conduc pe mire și mireasă la o masă pregătită drept altar, unde aceștia din urmă stau pe un covor care trebuie să fie presărat cu galbeni pentru duhovnicii mai mici. Prelatul, în straie arhieresti complete, citește binecuvântarea și le dă mirilor un pahar de vin să bea. Este băutura iubirii reciproce și a armoniei, iar paharul de vin ține locul pâinii cu miere a țăranilor. De altfel, ceremonia se încheie ca la nunțile acestora din urmă. Însă, în loc de nuci și parale, logofătul mirelui împrăștie dulciuri și monede de aur dintr-o batistă albă bogat brodată.

După binecuvântare, urmează cântece și dansuri, atât locale, cât și europene. Apoi se duc în sala de mese, iar cuplul căsătorit ocupă primele locuri. După masă, din nou la dans, care durează până în zori. A doua zi dimineață, o fanfară de muzicieni îi trezește pe noii căsătoriți cu un cântec care începe: „Scoală-te! Scoală-te, iubitul meu!” În seara următoare, tânărul cuplu are din nou companie. Se dansează așa-zisa horă, în care întregul grup, tineri și bătrâni, se țin de mână și se învârt în jur. Între timp, câte un membru al fiecărei familii ține o panglică înnodată de care sunt atârnați mai mulți covrigi dulci și care este pusă ca un fel de colier în jurul gâtului mai întâi al unui socru, apoi al celuilalt și, în final, pe rând, al ambelor soacre⁷⁷. În a treia zi după nuntă, tânărul cuplu începe să-și viziteze pe rând toate rudele și prietenii. Tânăra poartă întotdeauna rochia de mireasă, exact ca la baluri. Prin urmare, la unele baluri te nimerești de poți vedea mai multe rochii de mireasă în același timp. În familiile foarte importante, principele și principesa poartă înșiși făcliile de nuntă; atunci are și nunta loc la palat. Trăsurile curții o aduc pe mireasă, iar caii personali ai prințului sunt trimiși la mire, ambele cu toată pompa posibilă. Capetele cailor și instrumentele muzicienilor sunt împodobite în mod special

Girardin, care ar fi scris „o mulțime de răutăți” (*Scrisori*, p. 104). Saint-Marc Girardin tocmai publicase în „Journal des Débats”, 8 februarie 1837, articolul *De l'état moral des Principautés*, o critică a vieții de familie a elitelor din Principate.

⁷⁷ Obicei înregistrat și de Elena Sevastos, *Nunta la români*, p. 331: „Câte-un om mai îndrăzneț se dosește printre nuntași, ținând un șirag de covrigi la spate, se alătură pe lângă soacra mică și dă să i-l arunce în gât”.

cu pânzeturi albe, strălucitoare, cu margini aurii. Nu lipsesc cadourile bogate de nuntă din partea principelui, iar un mare alai cu făclii îi însoțește pe tinerii căsătoriți înapoi la casa lor.

THE MARRIAGE CUSTOMS OF THE ROMANIAN PEASANTS OF WALLACHIA (1837):
AN UNKNOWN WORK BY MIHAIL KOGĂLNICEANU AND ITS FATE
(Summary)

Keywords: Mihail Kogălniceanu, ethnography, historiography, wedding customs, popular culture, translation.

At the age of only nineteen, while still a student in Berlin, leading Romanian historian and politician Mihail Kogălniceanu (1817-1891) published three pioneering works: an outline survey of Romanian language and literature; a sketch of the customs, history and language of the Roma people; and the first volume of his *Histoire de la Valachie, la Moldavie et des Vlaques transdanubiens* (1837), widely regarded as the first modern synthesis of Romanian history. This article presents a fourth, previously unnoticed work from the same year, namely a study of Romanian peasant marriage customs published in February 1837 in the “Morgenblatt für gebildete Stände” [Morning Paper for the Educated Classes]. This was Kogălniceanu’s second ever publication in any language. The German original is transcribed and a Romanian translation is provided. Kogălniceanu’s work is shown to be partially derivative of previous descriptions taken from the works of Dimitrie Cantemir and Damaschin Bojincă, but also original in its critical account of contemporary marriage ceremonies.

The work’s genesis is placed in relation to Kogălniceanu’s friendship with the German novelist Willibald Alexis, dating from the summer of 1836, but also in the context of his known interest in folklore and popular culture, and of his broader conception of history, which extended beyond the narrowly political to encompass cultural, social, economic and religious life.

Kogălniceanu’s text was then translated twice, in both cases without attribution: first into French in “Revue du Nord” (October 1837), and then into German in “Ost und West” (October 1840), probably from the French version, which also circulated in Russia.

Kogălniceanu developed his view of rural marriage customs in his 1840 Romanian-language sketch *Scene pitorești din obiceiurile poporului* [Picturesque scenes from the customs of the people], which can now be understood as a revision of his earlier publication in accordance with newer trends within European Romanticism. This text is shown to have influenced the accounts of Moldavian marriage customs given by foreign writers such as Frenchman Jean Alexandre Vaillant and German Wilhelm von Kotzebue, who are known to have been in contact with Kogălniceanu.

Scene pitorești in its turn benefitted from a French translation in 1854, hitherto misattributed to its translator, Ioan Voinescu II. This version likewise influenced several foreign writers, including Frenchman Abdolonyme Ubicini, and American author James O. Noyes, who reproduced a segment of it in *Roumania* (1857), the first book-length account of the country to be published in the USA.

These new findings show how materials about Romanian popular culture circulated during this key period of the national revival, and how Kogălniceanu put them to use, including as an instrument of social criticism in the context of his views on the position of women in society.

DIE HEIRATHSGEBRÄUCHE DER ROMUNISCHEN BAUERN IN DER WALLACHEI (1837):
EIN UNBEKANNTES WERK VON MIHAIL KOGĂLNICEANU UND SEIN SCHICKSAL
(Zusammenfassung)

Schlüsselwörter: Mihail Kogălniceanu, Hochzeitsgebräuche, Volkskunde, Geschichtsschreibung, Übersetzung.

Im Alter von nur neunzehn Jahren, noch während seines Studiums in Berlin, veröffentlichte der bedeutende rumänische Historiker und Politiker Mihail Kogălniceanu (1817-1891) drei bahnbrechende Werke: ein Überblick über die rumänische Sprache und Literatur; eine Skizze zu den Bräuchen, der Geschichte und Sprache der Roma; sowie der erste Band seiner *Histoire de la Valachie, la Moldavie et des Vlaques transdanubiens* (1837), weithin geltend als erste moderne Gesamtdarstellung der rumänischen Geschichte.

Dieser Beitrag stellt ein viertes, bislang unbeachtetes Werk aus demselben Jahr vor: einen Artikel über „die Heirathsgebräuche der romunischen Bauern in der Wallachei“, erschienen im Februar 1837 im „Morgenblatt für gebildete Stände“. Es handelt sich dabei um Kogălniceanus zweite Publikation überhaupt. Der deutsche Originaltext wird transkribiert und durch eine rumänische Übersetzung ergänzt. Zwar greift Kogălniceanus Werk teilweise auf frühere Beschreibungen von Dimitrie Cantemir und Damaschin Bojincă zurück, doch gewinnt sein Beitrag durch die kritische Darstellung zeitgenössischer Hochzeitszeremonien eine eigenständige Perspektive.

Die Entstehung dieses Textes ist einerseits im Zusammenhang mit Kogălniceanus Freundschaft mit dem deutschen Schriftsteller Willibald Alexis zu sehen, die im Sommer 1836 begann; andererseits steht sie im Kontext seines bereits bekannten Interesses an Folklore und Volkssitten sowie seines umfassenderen Geschichtsverständnisses, das über das rein Politische hinausging und auch kulturelle, soziale, wirtschaftliche und religiöse Dimensionen einbezog.

Anschließend wurde Kogălniceanus Text zweimal übersetzt, jeweils ohne Angabe der Quelle: zuerst ins Französische in der „Revue du Nord“ (Oktober 1837), später ins Deutsche in „Ost und West“ (Oktober 1840), vermutlich auf Grundlage der französischen Fassung, die auch in Russland zirkulierte.

Kogălniceanu entwickelte seine Ansichten über ländliche Hochzeitsbräuche in der 1840 erschienenen rumänischsprachigen Skizze *Scene pitorești din obiceurile poporului* [Malerische Szenen aus den Bräuchen des Volkes] weiter, die heute als Überarbeitung seiner früheren Veröffentlichung im Einklang mit neueren Strömungen der europäischen Romantik verstanden werden kann. Diese Version prägte nachweislich die Darstellungen moldauischer Hochzeitsbräuche durch ausländische Schriftsteller wie die des Franzosen Jean Alexandre Vaillant und des Deutschen Wilhelm von Kotzebue. Beide standen mit Kogălniceanu nachweislich in Kontakt.

1854 profitierte *Scene pitorești* von einer Übersetzung ins Französische – eine Fassung, die bis dato fälschlich Übersetzer Ioan Voinescu II. zugeschrieben wird. Auch diese Version beeinflusste mehrere ausländische Schriftsteller, darunter den Franzosen Abdolonyme Ubicini und den amerikanischen Autor James O. Noyes. Letzterer wiedergab einen Teil davon in *Roumania* (1857), dem ersten in den Vereinigten Staaten veröffentlichten Buch über das Land.

Diese neuen Erkenntnisse zeigen, wie Materialien über rumänische Volkskunde während einer Schlüsselperiode der nationalen Wiedergeburt zirkulierten und wie Kogălniceanu diese unter anderem als Instrument der Gesellschaftskritik im Kontext seiner Ansichten zur Stellung der Frau in der Gesellschaft nutzte.

ANEXĂ

№ 42.

M o r g e n b l a t t

für
gebildete Stände.

Sonabend, den 18. Februar 1837.

Mutter, ach! Weh!
Unermüdete Mühe,
Unbekannte Kummer,
Mühe zu dir,
Freier zu mir.

P. v. Goege,
Nulfrische Zeitkünstler.

Die Heirathsgebräuche der romunischen Bauern in der Wallachei.

Mittgetheilt von W. Alexis.

Bei den romunischen Landleuten der Moldau und Wallachei herrschen noch viele alte Sitten, die gleich ihrer Sprache an ihre römische Abkunft erinnern und wenig bekannt sind. Nachfolgende interessante Bzüge über ihre Heirathsgebräuche verdankt der Referent den Mittheilungen des jungen Bojaren, Herrn Michael Koaalnitichan, der sich gegenwärtig in Berlin zur Vollenbung seiner Studien aufhält und mit lebendigem Eifer die Dokumente über die Eigenthümlichkeiten eines alten Volksstammes sammelt, der so viele Jahrhunderte vom europäischen Bildungsproceß unberührt geblieben ist.

Wenn ein junger Bauer einem Mädchen begegnet, das ihm gefällt, so muß er sich an die Brautwerber wenden, welche auf romunisch *petitori* heißen, und ihnen seine Herzensangelegenheiten vortragen. Deren Geschäft ist es nun, sich von der Lage der Dinge zu unterrichten, und namentlich, vorausgesetzt, daß sie die Verhältnisse des

Bräutigams kennen, genaue Nachrichten über die Familie der Braut einzuziehen. Sind sie bei sich im Reinen, daß die Partie sich schließen würde, so wenden sie sich an die Eltern des Mädchens. Durch indirecte Fragen werden sie ausgeforscht, wie es mit ihrem Vermögen steht, ihren Gesinnungen gegen die Tochter, und was sie ihr wohl mitgeben möchten. Vor Allem aber wird an sie die Frage gestellt: ob sie auch echter romunischer Abstammung sind? denn kein Bauer heirathet eine Frau aus einem andern Stamme als dem seinigen. Das wallachische Sprichwort sagt: „Wenn du eine Frau nimmst, so kenne zuvor ihren Stamm und Samen.“

Merken die Werber, daß Vater und Mutter nicht abgeneigt sind, so gehen sie fort, kommen aber nach einigen Tagen, und zwar dann in Begleitung des jungen Mannes und seiner Eltern wieder. Einer von ihnen richtet nun folgende feierliche Rede an den Vater des Mädchens: „Unsere Vorfahren, als sie auf die Jagd gingen, haben das Land entdeckt, welches wir jetzt bewohnen. Jetzt nähren wir uns von seiner Milch und seinem Honig. Als nun der werthe Herr hier nach ihrem Beispiele auch jagen ging, traf er auf eine Hindin, die, voller Scham und Sitte, die Flucht ergriff. Wir sind ihrer Fährte gefolgt und die Fährte hat uns hieher geführt. Euch fordern wir nun auf, diese Hindin uns herauszugeben oder uns den Ort zu zeigen, wo sie sich versteckt hat.“

Fig. 1. „Morgenblatt für gebildete Stände“, An. XXXI, nr. 42 (duminică, 18 februarie 1837), p. 165 (Biblioteca Națională a Austriei, <https://anno.onb.ac.at/>).

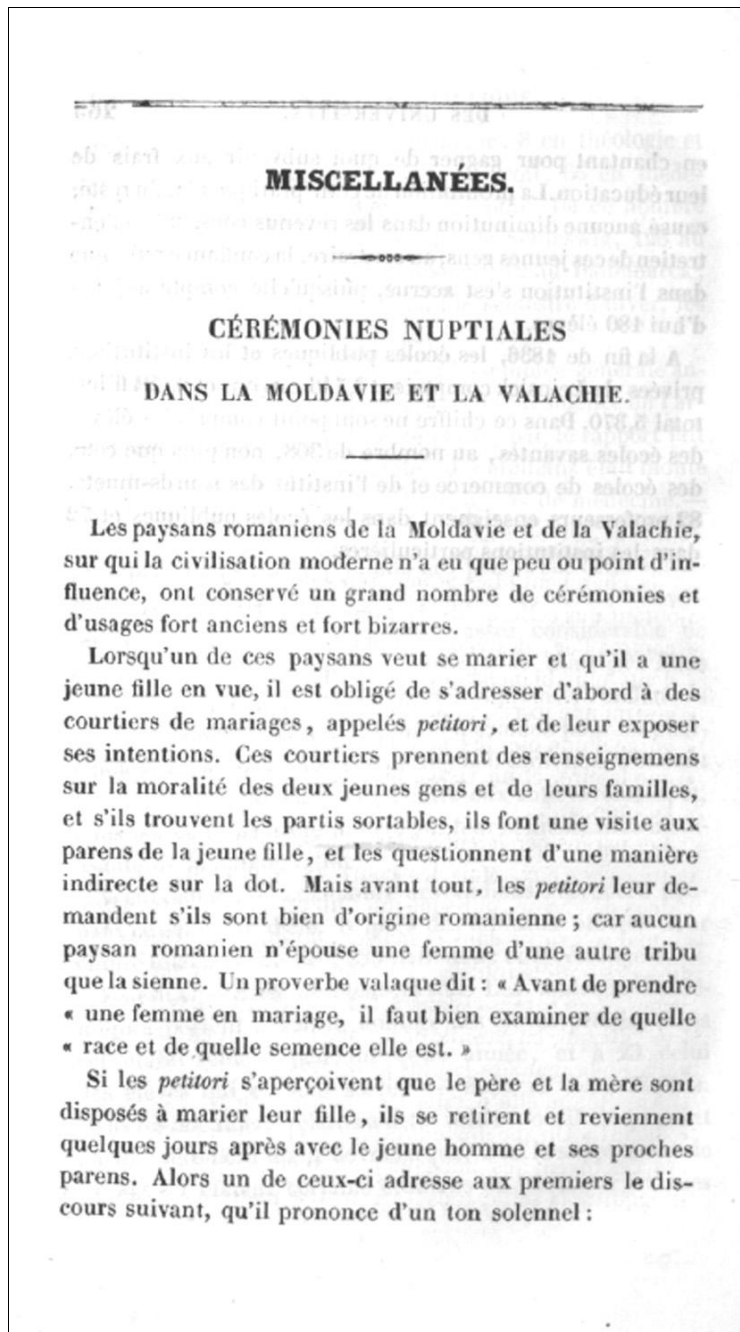

Fig. 2. „Revue du Nord”, seria a II-a, An. IV, nr. 10 (1 octombrie 1837), p. 264 (Biblioteca Națională a Franței, <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k9671191p/f5.image>).

gab kein Zeichen des Lebens von sich, das Auge starrte aus tiefer Höhle tödlich vor sich hin, vom Fleische war an diesem Gesprie auch nicht die geringste Spur mehr übrig, die tief gebräunte Haut lag voll dunkler Runzeln, die spitzen Knochen schauten überall hervor und die emporgehobenen Arme schienen völlig erstarrt und keiner Bewegung mehr Herr zu sein. Dektai kniete vor diesem Entsetzlichen und stößte ihm zwischen den klaffenden lippigen Zähnen die Speise vorsichtig ein. Kalter Schauer durchrieselte mein Gebein, als ich diesen Unglücklichen erblickte, der nicht lebte und nicht todt war. Ich ahnte, daß ich einem irdischen Selbstmartyrer gegenüber stand, aber mehr empört als gerührt durch diese Verirrung des menschlichen Verstandes, rief ich unwillkürlich: Wer bist du? Nur eine leise Bewegung des Augensternes zeigte, daß er die Frage gehört hatte, sonst blieb Alles an diesem Wesen stumm und untätig, aber Dektai flüsterte: Seit Jahren hat seine Zunge keinen Laut des Lebens mehr gesprochen und seit mehr denn zehn Sonnenläufen hält er zur Buße die Arme so empor, daß sie nun völlig abgestorben keine Empfindung mehr haben.

(Die Fortsetzung folgt.)

Hochzeitsgebräuche der romanischen Landleute in der Moldau und Wallachei.

Nach einem russischen Berichte mitgeteilt von Bernhard Stolz.

Die Civilisation der neuen Zeit hat auf die romanischen Landleute der Moldau und Wallachei bis heute erst wenig oder gar keinen Einfluß gehabt; daher unter ihnen eine große Menge eten so alterthümlicher als wunderlicher Gebräuche herrschen, deren Bedeutung sich fast ganz verloren hat. Die Mittheilung ihrer Hochzeitsceremonien wird, wie wir glauben, den Lesern dieser Blätter um so willkommenere sein, als wir dieselben aus guter Quelle haben.

Woll einer dieser Landleute heirathen und hat er ein junges Mädchen im Auge, das er zur Frau wünscht, so meldet er sich möglichst heilig zuerst an gewisse Freierbrüder, Pettitori, und theilt denselben seine Absichten mit. Die Pettitori ziehen nun über den Sittenzustand der jungen Leute und ihrer Familien Erfundungen ein, statten, sobald sie die Partie für passend halten, den Eltern des jungen Mädchens einen Besuch ab und befragen sie auf indirekte Weise über das Heiratsguth. Vor allem aber liegt den Pettitori daran, zu wissen, ob sie edel romanischer Herkunft sind; denn kein romanischer Landmann nimmt eine Frau aus einem anderen Stamme, als dem seinigen. Ein wallachisches Sprichwort sagt: »Vorder du ein Weid nimmst, prüfe genau, welches Stammes und welches Geschlechtes sie ist.«

Zeigen sich der Vater und die Mutter den Pettitoris geneigt, ihre Tochter zu verheirathen, so ziehen sich dieselben zurück, kehren aber einige Tage nachher in Begleitung des jungen Mannes und seiner nächsten Verwandten wieder. Einer dieser Verwandten redet dann die Eltern des jungen Mädchens in feierlichem Tone etwa folgendermaßen an:

»Als unsere Vorfahren einst auf die Jagd gingen, entdeckten sie das Land, das wir bewohnen, und welches uns mit seiner Milch und seinem Honig nährt. Dieser ebenwerdende Jüngling ging jüngst, nach dem Beispiele seiner Väter, auch auf die Jagd und stieß auf eine Hindin, die aus Schaam entfloh. Wir aber haben ihre Spur verfolgt, und siehe, sie hat uns hieher geleitet. Wir begehren also von Euch, das Ihr uns die Hindin auslieferet, oder den Ort uns bezeichnet, wo sich dieselbe verborgen hält.«

Nach dieser Anekdote erklären die Eltern, daß kein Thier dieser Art ihr Haus betreten habe. Die Pettitori behaupten das Gegentheil. Um ihrer loszuwerden führen die Eltern endlich eine alte in Lumpen gekleidete Jungfer herein, und fragen: ob dies die Person sei, die sie suchen. Die Pettitori verneinen natürlich und fügen hinzu: »die wir suchen, hat Haare blond wie Gold, Augen gleich dem Falken, Zähne

weicher als Perlen, Lippen, röther als die Kirse; sie hat die Gestalt einer Adelin, den Hals einer Gans, die Brust eines Schwanz; ihre Finger sind weicher als das Wachs, und ihr Gesicht ist strahlender als Sonne und Mond.«

Die Eltern beharren bei der Ausrage, daß keine Hindin der beschriebenen Art bei ihnen eingetreten sei, allein die Weiber erwidern, daß ihre Jagdwunde, welche unsehbar seien, ihnen angebrüht, daß das gesuchte Wild sich in diesem Hause befinde. Nachdem dennoch all ihre Reden eitel gewesen, krochen sie die Wägen zu ergreifen. Diefem Ansumente ergaben sich die Eltern dann. Sie lassen ihre Tochter kommen, welche, wie man sich leicht vorstellen kann, bei solcher Gelegenheit auf das vortheilhafteste gekleidet ist. Kaum ist dieselbe eingetreten, so rufen Alle: »Siehe da die Hindin!«

Der Priester kommt und in seiner Gegenwart wechseln die Weiber lobten die Ringe. Darauf verläßt die Braut das Gemach, die Liebrigen aber setzen sich zu Tisch und sehen erst wieder auf, wenn man über den Tag der Hochzeit, der gewöhnlich ein Sonntag zu sein pflegt, einig geworden ist.

Kontag vor dem Hochzeitstage begeben sich die Eltern und Verwandten mit lärmender Musik zu dem Brautpaar. Der Brautigam und die Braut geben jeder ein großes Familien-Gastmahl. Nach dem Mahlzeit beschäftigen sich die Kräfte damit, das Weib zu fesseln, welches bei dem eigentlichen Hochzeitsschmause gebraucht werden soll. Daher nennt man diesen Kontag den »Knechten.« Während der ganzen Nacht bleiben die Gäste lebend beisammen; die Jugend tanzt, und die Alten plaudern und trinken.

(Die Fortsetzung folgt.)

Briefe aus Karlsbad.

III.

13. Juli.

Gestern war endlich der glückliche Tag, an welchem die heiterste Sonne das liebe Thal besänftete, und mit allem Leben liebkügelte, dem der langwierige Regen schon jede Hoffnung eines schönen Wetters geraubt hatte. Freund, du solltest sehen, was Sonnenstrahlen in einem Kurort vermögen! Es ist Da gleich ein anderes Ahmen, eine andere Ebnung, und eine andere Kraft in den Gliedern; kurz, der Mensch gleicht einer rein gestimmten Orgel, wo jeder Akkord zu klingen, wie er klingen soll. Da ist keine Hande zu Reil und keine Organd zu fern, denn der Kurort fühlt bei jedem Schritt, den er vorwärts thut, das Herannahen seiner Genesung. Auch ich machte mich auf den Weg, um zu guter Letzt den Dreifreyberg zu besuchen, und von da noch einmal das schöne Bild der Stadt mit ihrer Umgebung zu betrachten; denn dorthin, wo Denkmäler stehen, gehe ich nicht, ja selbst dem Hirschenberge weiche ich aus, weil mich das Gekrögel und Geschrei daran anwidert. Will es den Schulen gar nicht zugehen, die Jugend von einem solchen Gekrögel zu reinigen, und ihr gehörigen Ansehen gegen einen solchen Frevel beizubringen? — Du kannst nicht glauben, wie es mich betrübt, wenn ich an einem fernliegenden Baume eingeschüttelte Buchstaben erblicke, oder Ruheböden mit einer Anzahl von nichtswichtigen Namen bekränzt sehe! — Etwas das nicht wahre Gedächtnis, wobei die Eulanten leider uneinbringlich sind? — Es hat sich in unserm Vaterlande Manches zum Besten gehalten, doch die Welt, Alles zu besessen und zu verdienen ist jetzt wie sonst. Ich schreie Dir, daß dem Kurort bei solchem Wetter nichts anderes übrig bleibt, als das Theater zu besuchen, was auch ich nicht unterließ. Das Theaterdirector ist zwar nicht reichhaltig, denn es beschränkt sich auf Lustspiele und Poesien mit Octava (ohne, wäre besser); doch ist die Wahl immer so, wie sie dem Lebedrantsen am besten zutrifft. Du mußt nicht etwa denken, daß bei den Darstellungen hier alles nur halb und halb gethan wird, keineswegs; Du müdestest erahnen, wenn Du nur einmal den Schauspieler Braunmüller sehen könntest, der mit einem sehr vortheilhaften Reuten, und einem schönen männlich klingenden Organ begabt, jede Rolle mit der Absicht eines wahrhaft großen Künstlers durchführt, und dem das Janice, so wie das Heidenmädchen und das Hummerische Stütz mit gleichem Glücke gelingt. Den Scherben-Toni, im Stücke gleichen Namens, gibt er mit einer Vollendung, die nicht zu wünschen übrig läßt. Eben so ausgezeichnet ist Demoiole Wicker, deren rastloser Fleiß und treue Auffassung jedes darzustellenden Charakters nicht genug zu loben ist, und der es bei einer so rasch fortschreitenden Ausbildung ihres glänzenden Talentes gar nicht fehlen kann, sich in Kurzem den ersten Schauspielerinnen Deutschlands angereicht zu sehen. Nicht minder verdienen die Herren Wuragraf und Wicker, und zwar der Erste in Pösten- und Liebhaber-Rollen, der

Fig. 3. „Ost und West. Blätter für Kunst, Literatur und geselliges Leben“, An. IV, nr. 84 (17 octombrie 1840), p. 395 (Biblioteca Națională a Austriei, ÖNB-ANNO - Ost und West).

Fig. 4. „Revue de l'Orient”, t. XV (1 janvier 1854), p. 173
(Biblioteca Națională a Franței).